

Bukapuiso ya Ditumiso

MOPHATO

3

SETSWANA

PUO YA GAE

KGWEDITHARO 3

Bukapuiso ya Ditumiso

MOPHATO 3 | KGWEDITHARO 3

SETSWANA

Diteng

Kgwedittharo 3.....	1
Thitokgang: Re bagwebi.....	2
Beke 1.....	4
Beke 2.....	11
Thitokgang: Re dira pharologano	18
Beke 3.....	20
Beke 4.....	27
Thitokgang: Boitshupo ba rona	34
Beke 5.....	36
Beke 6.....	43
Thitokgang: Re ithuta dilo tse dintšhwa	50
Beke 7.....	52
Beke 8.....	59

KGWEDITHARO 3

Thitokgang: Re bagwebi

Tokafatso ya puo:

Seane

Polelwana ya setso e e nang le molaetsa wa tsiboso kgotsa kgakololo go dirisiwa mafoko a tshwantshiso.

Kolobe go rekwa e e bonwang.

Fa o rekisa sengwe o tswanetse wa dira gore batho ba itse ka ga sona gore ba kgone go reka. Seno se tla dira gore kgwebo ya gago e tswelele.

Dikgang:

Go rekisiwa mae a a tlhololo

Kelvin Doe: DJ Focus

Tlotlofoko

dirobe tsa dikgogo:	Ntlo e nnye kgotsa lefelo la tshireletso le dikgogo di nnang mo go lone.
go bapatsa:	Go bolelela batho ka sengwe se o batlang go se rekisa.
pampitshana ya papatso:	Pampiri e e nayang batho tshedimosetso.
go godisa:	Go dira sengwe se segolo kgotsa go se godisa.
boitlhamedi:	Go kgona go akanya ka dikakanyo tse dintšhwa le tse di botlhale go rarabolola mathata.
boenjinere:	Go tlhama le go aga dilo go rarabolola mathata.
sefetisi:	Sediriswa se se romelang matshwao a seyalemoya gore batho ba kgone go reetsa seteišene sa seyalemowa.
boitshoko:	Go tswelela o dira ka natla le fa sengwe se le thata.
mogwebi:	Motho yo o simololang kgwebo mme a rekisa dilo kgotsa ditirelo gore a bone madi.

Tlotlofoko

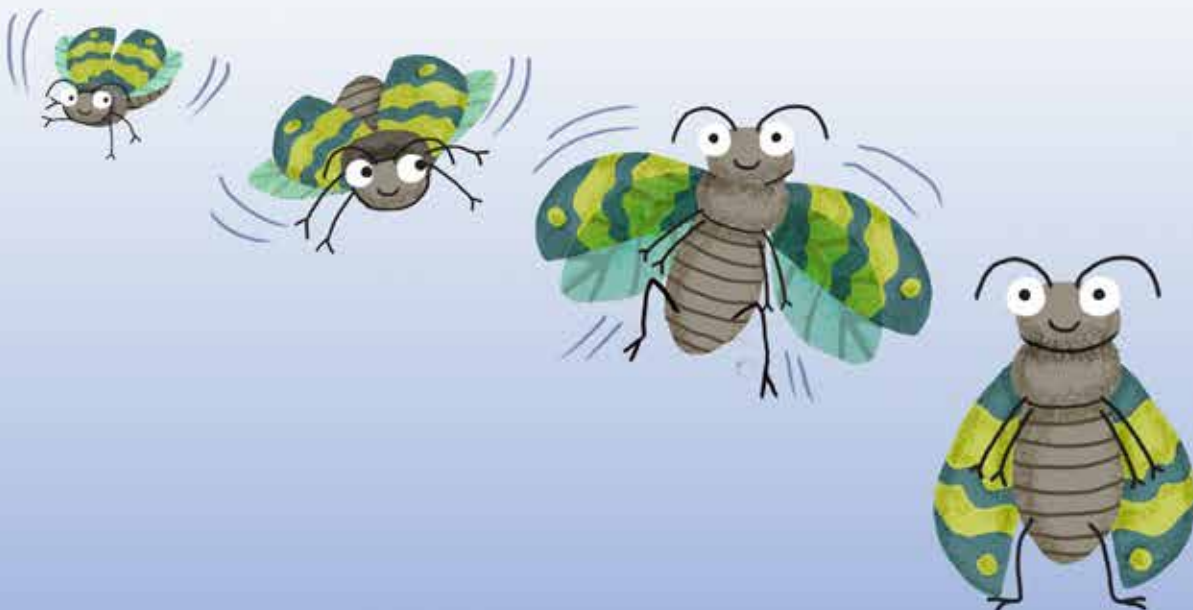
kgwebo:	Tiro e batho ba e dirang go bona madi ka go rekisa dithoto kgotsa ditirelo.
dipalelo:	Go bona dikarabo o dirisa dipalo.
moreki:	Motho yo o rekang sengwe mo lebenkeleng kgotsa mo kgwebong.

Botsa balelapa la gago:

A go na le mongwe yo e leng mogwebi kwa lapeng la gaeno? Fa go ntse jalo, o gweba ka eng?

A o akanya gore go botoka go nna le tiro kgotsa go nna mogwebi? Goreng?

Thelelo

Go ipaanyetsa Mophato wa 4

- Ke nako ya go ipaakanyetsa Mophato wa 4. Go tla nna le pharologano e kgolo.
- Dineo o mo Mophatong wa 3. O tlhobaela ka ga go ya kwa Mophatong wa 4.

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Go tlhobaela ka ga go buisa

Morutabana wa me, o buile sengwe se se ntshositseng. “Mo ngwageng o o tlang, fa o le mo Mophatong wa 4 o tshwanetse go kgona go buisa ka nosi le go tlhaloganya se o se buisang,” ga rialo mme Lebelo.

Ke ne ka leba buka ya me. Ka dinako dingwe fa ke buisa, ditlhaka di a tlhakatlhakana. Ke tshogile. Go tla diragala eng fa ke sa kgone go buisa?

Ka nako ya dijo ke ne ka nna ke le nosi. Tsala ya me Lesedi, o ne a tla go nna le nna. “Ke ka ntlha yang o hutsafetse?” a botsa.

“Ga ke kgone go buisa sentle jaaka wena,” ka bua ke batla go lela.

Lesedi a ntshwara ka letsogo, “O ka ikatisa le nna. Re ka buisa mmogo letsatsi le letsatsi.”

Maitsiboa ke ne ka boelelela nkoko. O ne a nyeba a re, “Re tla buisa mmogo maitseboa mangwe le mangwe, ngwanake. Ka bonya, ka bonya.”

Jaanong okare ke a itshepa. Gongwe fa nka ikatisa letsatsi lengwe le lengwe, ke tla tlwaela mafoko.

Go tlhaloganya

Buisanang ka ga dipotso tseno le molekane kgotsa setlhopa sa gago.

1. Dineo a ka bua le mang gape ka ga go buisa ga gagwe?
2. O ikutlwa jang ka ga go buisa mo Mophatong wa 4?
3. A o tlhobaela ka sengwe jaaka, go kwala kgotsa dipalo?
4. O ka buisana le mang ka ga ditlhobaelo tsa gago?

Thelelo

Go ipaakanyetsa Mophato wa 4

- Ka dinako dingwe dilo tse dintšhwa di a tshosa.
- Lorato ke morutwana wa Mophato wa 3. O tshwenyegile ka ga phaposiborutela e ntšhwa le barutabana ba ba ntšhwa.

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Go tshwenyega ka ga go fetola diphaposi

Mo Mophatong wa 3, ke na le phaposiborutelo e le nngwe le morutabana a le mongwe fela. Morutabana Mogotsi o a nkitse. O itse gore ke rata go nna gaufi le letlhabaphefo. Mo phaposing ya gagwe ke repa jaaka ekeke ke kwa gae.

Nkgonne o mpoleletse sengwe se se tshosang.”Mo Mophatong wa 4, o tsena mo diphaposing tse di farologaneng. Serutwa sengwe le sengwe se na le morutabana yo o farologaneng,” a rialo.

Pelo ya me e ne ya iteela ka bonako, dum,dum. “Go tla direga eng fa nka timela? Gone fa barutabana ba sa nthate?” ka botsa.

O ne a tshega go se nene, “Se tshwenyega Lorato! Le nna kwa tshimologong ke ne ke tshogile,” a rialo. “Fela go ne ga nna monate. O itemogela sengwe se sentšhwa letsatsi le letsatsi.”

Ke santse ke tlhobaela. Ka dinako dingwe fa ke robetse, ke swegwa ke mala.

Fela mme o ne a re, “Bana botlhe ba tla bo ba le bantšhwa, le tla thusana.”

Go tlhaloganya

Buisanang ka ga dipotso tseno le molekane kgotsa setlhopa sa gago.

1. Go diragala eng kwa sekolong sa gago fa o ya kwa Mophatong wa 4?
2. A le na le barutabana ba ba farologaneng mo serutweng sengwe le sengwe?
3. A le ya kwa diphaposing tse dingwe ka dinako dingwe?
4. O ikutlwa jang ka ga seno

Thitokgang: **Re bagwebi**

Thelelo

- Go ipaakanyetsa Mophato wa 4
- Diale ke morutwana wa Mophato wa 3. O aga a le thari ebile o timetsa dilo tsa gagwe.

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Go tlhokomela dilo tsa me

Ka dinako dingwe go lebega eketse dilo tsa me di a ntshabela. Maabane ke timeletswe ke jeresi. Beke e e fetileng ke timeletswe ke pensele e ntšhwa.

Gompieno mme Molapo o ne a re, “Ntshang dibuka tsa lona tsa dipalo.” Botlhe ba ne ba tshotse dibuka. Ke ne ka tlhajwa ke ditlhong gonne go ntsere lebaka go bona buka ya me.

Fa sekolo se tswa, ka gale ke nna wa bofelo go phutha dilwana tsa me. Ditsala tsa me di aga di re, “Itlhaganele, o a re dia!”

Mme a re, “Diale, mo Mophatong wa 4, o tshwanetse go itlhokomelela dilo tsa gago. Ga gona morutabana yo o di go tlhokomelelang.” Seno se dira gore ke tshwenyege.

Mme Molapo o nthutile leano. “Phutha dilwana tsa gago ka mokgwa o o tshwanang letsatsi le letsatsi. O bo o bua lenaane jaana, ditlhako, jeresi, pene, dibuka,” a rialo.

Jaanong ke dirile pinanyana ka lenaane leno. Gompieno ga ke a timetsa sepe. Mme o ne a nyeba a le motlotlo ka nna.

Go tlhaloganya

Buisanang ka ga dipotso tseno le molekane kgotsa setlhopa sa gago.

1. A o a tle o timetse dilo kwa sekolong kgotsa kwa gae?
2. O timetsa eng?
3. A o ka itirela pinanyana go go gakolola go se lebale dilo?
4. A o bonya go ntsha dilo kgotsa go di phutha?
5. Fa o sena bothata ka ga seno, a o ka thusa mongwe yo o nang le bothata?

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Lefelo la go tlhatswa dikoloi la ga Thabo

Thabo o ne a rata go tlhatswa dikoloi. O ne a batla go reka peretshitswana e ntšhwa ya mmala wa botala jwa legodimo. “Nka simolola kgwebo!” Thabo a bolelela mmaagwe. “Ke kakanyo e ntle eo,” o ne a nyenya. “O ka nna mogwebi wa nnete.”

Thabo o ne a dira letshwao le le makgethe ka khateboto. Le ne buisega jaana: Lefelo la Thabola go tlhatswa dikoloi gore di phatsime. Ke R20 fela koloi. A adima kgamelo, sepontšhe se se boleta le sesepa mo go malomaagwe yo o neng a thusa.

Mo mosong wa Lamatlhatso, Thabo o ne a letile kwa ntle. Go ise go ye kae, Rre Sithole a emisa koloi ya gagwe e khibidu e e lerole gaufi le kgoro.”Dumela Rre Sithole,” Thabo a bua jalo ka maitseo. “A nka tlhatswa koloi ya gago gompieno?” “Ee ka kopo Thabo,” Rre Sithole a araba. “E leswe thata ke lerole la tsela ya kwa polaseng.”

Thabo o ne a dira ka natla tota. A tlhakanya metsi a a bothitho le sesepa. A tlhatswa ka kelotlhoko. A tlhatswa koloi ka metsi a a phepa. La bofelo a phimola matlhabaphefo go fitlha a phatsima mo letsatsing.

Rre Sithole a tswela kwa ntle a leba koloi ya gagwe e e phatsimang. “Ijaa! O dirile tiro e ntle thata,” a bua jalo a itumetse. A naya Thabo madi a pampiri a mabedi a a sosobaneng a diranta di le masome a mabedi. “Madi a a oketsegileng ke kakgolo gonne o dirile tiro entle thata.” “Ke leboga thata!” Ga bua Thabo ka monyebo o mogolo.”

Thabo o ne a duela malomaagwe R25 ya sesepa. A naya mmaagwe R10 ya metsi. O ne a setse ka R5 fela, fela e ne e le tshimologo!

Mo mosong wa Lamatlhatso o o latelang, Rre Sithole o ne a boile ka koloi ya gagwe e khibidu. Mme fa morago ga gagwe go ne go na le bareki ba bangwe ba le 3. Thabo a ikutlwa a le motlotlo - o ne a simolotse kgwebo ya gagwe ya ntlha!

Go tlhaloganya

Kwalang dikarabo ka mo dibukeng tsa lona tsa go kwalela:

1. **Kgwebo ya ga Thabo ke ya eng?**
 - a. O rekisa diperetshitswana.
 - b. O tlhatswa dikoloi.
 - c. O dira matshwao a khateboto.
2. **Thabo o duedisa bokae go tlhatswa koloi?**
 - a. R10
 - b. R40
 - c. R20
3. **Goreng Rre Sithole a ne a naya Thabo madi a kakgolo?**
 - a. Rre Sithole ke malomaagwe Thabo.
 - b. Thabo o ne a dira ka natla mme a dira tiro e ntle.
 - c. Rre Sithole ke monna yo o pelonomi.

Mokwalo

Kopolela mo bukeng ya go kwalela ya gago.

*Segametsi o rekisitse dibuka tsa
gagwe.*

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Go rekisiwa mae a mašwa, a a tlhololo

Nkokoagwe Rebone o ne a na le dikgogo tse dintsi tse di neng di beela mae a mantsi. Balelapa botlhe ne ba ja mae, mme go ne go sa ntse go na le mae a mantsi a a neng a setse mo lapeng.

Maitsiboa mangwe Nkoko o ne a dira bogobe le mae ka dilalelo.

Tsala ya ga Rebone, Tiro, o ne a ja le bone. Tiro a ba bolelela ka fa mae a bone a neng a latswega monate ka teng. Rebone o tthalositse fa mae a tswa mo dikgogong tsa bone.

Bosigo joo Nkoko o ne a akanya ka lobaka lo loleele ka mae a a oketsegileng le ka se Tiro a neng a se buile. O ne a na le kakanyo!

Letsatsi le le latelang, Rebone o ne a fitlhela Nkoko a aga dirobe tsa dikgogo ka dikgong le dipekere. O ne a bolelela Rebone gore dirobe tsa dikgogo di tla dira gore go nne bonolo go tsaya mae, ka gonne dikgogo di tla beela mae otlhe mo teng ga dirobe. Nkoko o ne a tthalosa leano la gagwe la go rekisa mae a a oketsegileng.

Rebone le kgaitسادie ba ne ba thusa go bapatsa mae go rekisiwa. Nkoko a bolelela Rre Taukobong ka mae. Rre Taukobong o ne a bua le batho ba le bantsi.

Mmaagwe Tiro e ne e le moreki wa ntlha! O ne a bolelela Nkoko ka fa Tiro a ratileng mae ka teng.

Nkoko a sweetsa gore o tla dirisa madi a ba a dirileng go rekisa mae a a oketsegileng go jala merogo go rekisa.

Go tlhaloganya

Kwalang dikarabo ka mo dibukeng tsa lona tsa go kwalela:

1. Nkoko o agile eng?

Nkoko o ne a aga...

2. Leano la ga Nkoko la mae a a oketsegileng e ne e le lefe?

Leano la ga Nkoko e ne e le go...

3. Nkoko o dirisitse eng go aga dirobe tsa dikgogo?

Nkoko o dirisitse, legong go aga dirobe tsa dikgogo.

4. A o akanya gore ke kakanyo e e siameng go jala merogo? Goreng?

Ke akanya gore ke / ga se kakanyo e e siameng go jala merogo ka gone ...

Buisa bokhutlo ba kgannyana jo bo farologaneng.

Dikoko tsa ga nkoko di beela mae a le mantsi thata go feta a a ka jewang ke lelapa.

Ka letsatsi lengwe Tiro o ne ya go ja dilalelo le tsala ya gagwe Rebone. O ne a utlwa tatso ya mae e le monate thata. Maitsiboa nkoko a akanya ka ga mae a bona a mantsi mme a tlelwa ke leano. Mo letsatsing le le latelang, nkoko a tsenya mae mo serotwaneng.

“E tla Rebone, re ya kwa sekolong sa gago,” a rialo.

Nkoko o ne a naya baapei ba kwa sekolong mae. Jaanong ngwana mongwe le mongwe o ja lee le motogo ka difitlholo.

“Mae a dira gore bana ba nonofe ba nne botlhale!” ga rialo nkoko.

Rebone o ne a ipela. Bana botlhe ba re difitlholo tsa ga nkoko ke tse di gaisang mo motseng!

Buisanang ka ga bokhutlo jo bo farologaneng.

1. O rata bokhutlo bofe ba kgannyana?

2. Goreng?

3. A o ka akanya ka ga bokhutlo jo bongwe ba kgannyana?

Popego ya Puo

ba-

Sebopapuo sa beke:

Sebopapuo seno se kaya eng?

- E kaya motho yo o fetang a le mongwe mo setlhopeng sa maina sa mo/ba

Sebopapuo seno se fitlhelwa kae?

- E kwalwa kwa tshimologong ya leina.

Sekao:

- 1 motho - 2 batho

Go kgaoganya lefoko le le buiwang ka dikarolo.

Refosanang go buisa mafoko lo bo lo buisane ka bokao ba ona:

basimane

bareki

balemi

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Lebenkele le lentšhwa la ditshamekisi

Mmaagwe Pule ke mogwebi. E na mmogo le bagwebi ba bangwe ba ya go bula lebenkele la ditshamekisi. Bagwebi ba dira mmogo go bula lebenkele la bobedi la ditshamekisi. Bareki le bana ba tla itumelela dibuka, dikoloi, dibolo le tse dingwe!

Pule o botsa bagwebi gore a batsadi ba ka tla mo lebenkeleng. “Ee Pule, batsadi ke bona ba rekang ditshamekisi,” ga rialo bagwebi. “Batsadi ba ka tla le bana. Re tla ba naya dimonamone, dinotsedidi le dikuku.”

Popego ya Puo

Batla mafoko otlhe go tswa mo kgannyeng a a dirisang: **ba-**

Kwala mafoko a mo bukeng ya go kwalela ya gago.

Go tlhaloganya

Kwalang dikarabo ka mo dibukeng tsa lona tsa go kwalela:

Sebapuo ba- se dirisiwa jang? ba-?

1. Se kaya gore go na batho ba ba fetang a le mongwe.
2. Se kaya tiro e e fetileng.
3. Se kaya tiro e e diriwang.

Popego ya Puo

Buisa dipolelo tsa sekao.

Elatlhoko gore karolo e e thaletsweng e fetola bokao jang.

Ke bona mogwebi.

Ke bona bagwebi.

Popego ya Puo

Kopololela dipolelo mo bukeng ya go kwalela ya gago.

Fetola mafoko a a thaletsweng go supa gore ke batho *ba ba fetang ale mongwe*.

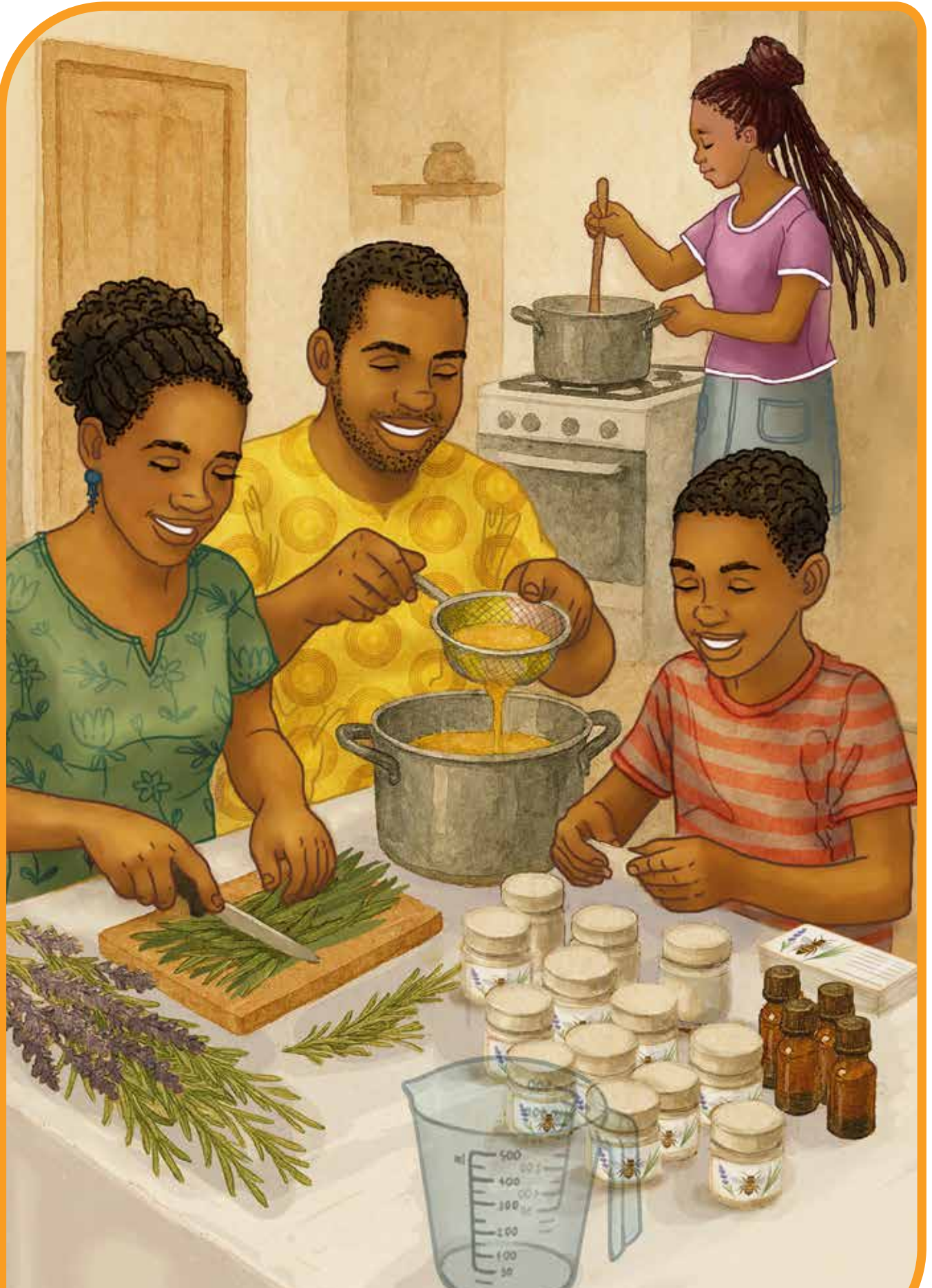
1. O bitsa motho ka phala.
2. Ba bona moruti.
3. Mme o bitsa moreki.
4. Ba naya molemi peo.
5. Rre o bona moagi.

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Ke batla go nna moagi. Baagi ba aga matlo. Batho ba naya baagi madi. Fa motho a sa duele, batho ga ba mo tshepe.

Kanelokgang ya Maitlhamelo

Thelelo

Dirisa matshwao a puo go go thusa go buisa ka thelelo.

Fa o bona khutlo, emisa.	.
Fa o bona phegelwana, goga mowa.	,
Fa o bona letshwao la potso, fetola modumo wa lentswe.	?
Fa o bona letshwao la kgagamalo, fetola modumo wa lentswe go supa maikutlo.	!
Fa o bona letshwao le ditsejwana, fetola lentswe go etsa motho yo o buang.	“...”

Thelelo

Refosanang go buisa dipolelo.
Elatlhoko matshwao a puo.

1. Kwa lebenkeleng go reka, bana, baagi, bagwebi le baruti.
2. Morutabana, yo o apayang, o ruta bana kgwele.
3. Bona! selo!
4. Bana ba ja eng?
5. “Tsamaya!” ga rialo lepodisi.
6. “Mae ke bokae?” ga botsa Thato.
7. “Ke tla tlhatswa koloi ya gago.” ga rialo mosimane. “O tla ntuela R80 go e feela le go e phatsimisa.”

Go kgaoganya lefoko le le kwadilweng ka dikarolo

Kopololela dipolelo mo bukeng ya go kwalela ya gago.
Tsenya matshwapuo a a tlhokegang.

1. kwa marekelong go na le dinamune diapole le dipanana
2. reka gone jaanong o tla boloka madi
3. dinawa ke bokae mme a botsa
4. Leina la lebenkele ke thusanang
5. ke rekile sesepa boroto le nama

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Lebenkele la go baka la Mmanako

Mmanako o nna mo toropong e a goletseng kwa go yona kwa Mpumalanga. Toropo ya gaabo, Graskop e ntle thata. Batho ba le bantsi ba le etela go tswa kwa mafelong a a farologaneng lefatshe ka bophara.

Mmanako ke mobaki wa borotheo. Moso mongwe le mongwe o tsoga go sa le phakela thata. O baka borotheo jo bo borokwa jo bo tlhololo. O baka dikuku tse di monate tsa marula. Lebenkele la gagwe le lennye le nna le nkgga monate ka dinako tsotlhe.

Baeng ba le bantsi ba ema kwa lebenkeleng la borotheo la ga Mmanako go reka borotheo le dikuku pele ba etela diphororo.

O rekisa borotheo jo bo tlhololo ka R35. O rekisa dikuku tse dinnye tsa marula ka R15 nngwe le nngwe.

Baeng ba rata go leka dijo tsa Aforikaborwa, ka jalo Mmanako o rekisa dikuku tse dintsi tsa marula.

Mmanako o dirisa madi a a dirang go duela rente, motlakase le badiri ba gagwe. O na le batho ba le 2 ba ba mo direlang. Gape o dirisa madi ao go reka bupi le didiriswa tse dingwe.

Mmanako o rata go leka diresipe tse dintšhwa.

O dira risepe e ntšhwa ya borotheo jwa digwapa.

O akanya gore batho ba le bantsi ba tla rata seno.

Go tihaloganya

Kwalang dikarabo ka mo dibukeng tsa lona tsa go kwalela:

1. **Mmanako o goletse kae?**
 - a. Mo toropong ya Graskop.
 - b. Mo Porofenseng ya Mpumalanga.
 - c. Kwa toropong ya Graskop kwa Porofenseng ya Mpumalanga.
2. **Mmanako o rekisa dikuku tsa mofuta ofe?**
 - a. Dikuku tsa Marula.
 - b. Dikuku tsa borotho jo bo borokwa.
 - c. Dikuku tsa dikgosigadi.
3. **Ke dilo dife tse pedi tse Mmanako a tshwanetseng go di duelela?**
 - a. Rente le lookwane.
 - b. Motlakase le dikuku.
 - c. Rente le motlakase.

Mokwalo

Kopolela mo bukeng ya go kwalela ya gago.

Ke ne ka roka diaparo ka

Lamatlhatso

Ka Latshipi. ke rekisitse di le

supa

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Kelvin Doe: DJ Focus

Kelvin Doe o tsaletswe kwa Freetown, kwa Sierra Leone. Tikologo ya ga Kelvin e ne e na le megala ya motlakase, mme e ne e sa dire sentle. Tikologo ya gagwe e ne e na le motlakase mo e ka nnang gangwe fela ka beke.

Fa Kelvin a le dingwaga di le 10, o ne a batla go baakanya bothata jwa motlakase. O ne a phutha ditshipi tse di latlhilweng le didirisiwa tsa ileketeroniki tse di thubegileng. O ne a fetsa diura di le dintsi a kopanya dikarolo tse di thubegileng go fitlha di dira sentle gape. Ka go ikatisa letsatsi le letsatsi, o ne a ithuta go baakanya didirisiwa tsa ileketeroniki.

Fa Kelvin a le dingwaga di le 13, o ne a tlhama legala le le tshubang matlo a a mo tikologong ya gagwe.

Go tswa foo, Kelvin o ne a utlwela ka ga kampa e e kgethegileng ya bana ba ba batlang go rarabolola mathata mo tikologong ya bone. Leina la morulaganyi e ne e le David Sengeh.

Kelvin o ne a sweetsa ka gore o batla go simolola seteišene sa sealemowa. “Fa re na le seteišene sa seyalemowa, re ka bua ka mathata otlhe a a mo motseng wa rona,” Kelvin a rialo. O ne a kopanya setlhophha mme a dira kopo ya go tsena mo kampeng.

Kwa kampeng, Kelvin o ne a aga sengwe le sengwe se a neng a tla se tlhoka go simolola seteišene sa gagwe sa seyalemowa. O ne a rulaganya badiri ba gagwe ba seyalemowa. O ne a sweetsa ka gore seteišene sa gagwe sa seyalemowa se tla gasa dikgang, dikakanyo le mmimo. Kelvin o ne a inaya leina le a tla le dirisang mo seyamoweng: DJ Focus.

David o ne a dumela gore Kelvin o na le bokgoni le lorato lo logolo. Kelvin o ne a gapa sekgele se se kwa godimo kwa kampeng.

Gape David o ne a rulaganya gore Kelvin a ye kwa thulaganyong nngwe kwa MIT kwa United States. Eno ke yunivesithi e e itsegeng thata ka saense le boithlamedu. Kelvin o ne a le dingwaga di le 16 fela. E ne e le motho yo monnye go gaisa botlhe ba ba neng ba laleditswe mo thulaganyong eo.

Go fitlha gompiono, Kelvin o tsamaisa seteišene sa gagwe sa seyaalemowa, o tlhama dilo tse dintšhwa e bile o thusa batho ba motse wa gaabo.

Go tlhaloganya

Kwalang dikarabo ka mo dibukeng tsa lona tsa go kwalela:

1. **Kelvin Doe o tswa kae?**
Kelvin Doe o tswa...
2. **Morulaganyi wa kampa e Kelvin a neng a ya kwa go yone ke mang?**
Morulaganyi wa kampa ke...
3. **Leina la seyaalemowa la ga Kelvin ke mang?**
Leina la seyaalemowa la ga Kelvin ke...
4. **Kelvin o ne a dirisa seyaalemowa go abelana ka dikakanyo tsa gagwe. Mo malatsing ano, re ka abelana ka dikakanyo jang?**
Mo malatsi ano re ka abelana ka dikakanyo ka go...

Buisa bokhutlo ba kgannyana jo bo farologaneng.

Mo go oketsegileng ka ga Kelvin: Kelvin ga a fenywa mokgele kwa kampeng. O ne a hutsafala, fela a seke a ineela.

Kwa gae ena le ditsala tsa gagwe ba ne ba dira seyaalemowa. O ne a dira dipone tse di dirisang maatla a letsatsi ka didiriswa tsa bogologolo. O ne a naya mmaagwe lebone lwa ntlha le a le dirileng. Jaanong ntlo ya gaabo e a bonesa bosigo.

Kelvin o ne a ruta bana ba bangwe go dira dilwana.

O tsweletse go tlhama le go bopa dilwana.

Buisanang ka ga bokhutlo jo bo farologaneng.

1. O rata bokhutlo bofe ba kgannyana?
2. Goreng?
3. A o ka akanya ka ga bokhutlo jo bongwe ba kgannyana?

Thitokgang: Re dira pharologano

Tokafatso ya puo:

Maele

Polelwana e mafoko a yone a nang le bokao jo bo farologaneng le bokao jwa mmatota.

Tiro e tshaba diatla.

Fa re batla gore sengwe se se jaaka go tlhokomela ditlhare le diphologolo se atlege, mongwe le mongwe wa rona o tshwanetse go dira sengwe. Fa re dira re le bantsi, re tla kgona go sireletsa polanete ya rona.

Fa o dira sengwe, ruri o tla dira diphoso.

Dikgang:

Kaelo o a ipuelela

**Greta Thunberg,
mogaka wa phetogo
ya maemo a bosa**

Tlotlofoko

go sotlwa ka mafoko:

Go bua dilo tse di sa siamang go dira gore mongwe a ikutlwe a sa itumela kgotsa a tlabiwa ke ditlhong.

go kgerisiwa:

Go tshwara motho ka tsela e e bosula kgotsa e e mo utlwisang botlhoko gangwe le gape.

go tlabatlhaba:

Go ntsha sengwe mo phatlheng ka go se tlabatlhaba.

go emelela:

O ne a thusa kgotsa a emelela motho yo o neng a sa tshwarwe sentle.

kgotlhelo:

Dilo tse di leswe kgotsa tse di kotsi mo moweng, mo metsing kgotsa mo lefatsheng tse di utlwisang dimela, diphologolo le batho botlhoko.

bera ya phola:

Ke bera e kgolo e tshweu e e nnang mo mafelong a a tsididi thata gaufi le Ntsha ya kwa bokone.

Tlotlofoko

phetogo ya maemo a loapi:

Diphetogo tsa nako e telele tsa maemo a bosa a Lefatshe tse di dirang gore polanete e nne mogote thata le go ama tlholego.

boipelaetso:

Fa batho ba kopana mmogo go supa gore ga ba dumelelane ka sengwe mme ba batla gore se fetoge.

bothata:

Selo se se sa siamang kgotsa se se thata mme se tlhoka go baakanngwa.

tharabololo:

Karabo ya bothata.

tikologo:

Lefatshe le le re dikologileng, go akaretsa dimela, diphologolo, metsi, lefatshe le batho.

motswedi wa tlholego:

Sengwe se re se bonang mo tlholegong se batho ba se dirisang, jaaka metsi, marang a letsatsi, ditlhare kgotsa mmu.

Botsa balelapa la gago:

Nka dira eng go tliša diphetogo mo lelapeng la me gore dilo di nne botoka?

O akanya gore ke eng se se sa siamang mo tikologong ya rona? A re ka dira sengwe go tokafatsa tikologo?

Popego ya Puo

bo-

Sebopapuo sa beke:

Sebopapuo seno se kaya eng?

- Sebopapuo seno se kaya bontsi ba batho ba e leng maloko a lelapa.

Sebopapuo seno se fitlhelwa kae?

- Se kwalwa mo tshimologong ya leina.

Sekao:

- 1 rre - 2 borre

Go kgaoganya lefoko le le buiwang ka dikarolo.

Refosanang go buisa mafoko lo bo lo buisane ka bokao ba ona:

bomme

borakgadi

bomalome

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Ba lelapa la gaetso

Bagologolo ba rona ke borremogolo. Ba re ruta ka ga dingwao le semelo sa lelapa la rona. Borakgadi ke bokgaitsadie rre. Borre ba bangwe ga ba na bokgaitsadi. Ka ga jalo bana ba bona ga ba na borakgadi. Rakgadi ke mosetsana a le nosi kwa gaabo rre.

Bomalome ke bokgaitsadie mme. Bomme ba bangwe ga ba na bokgaitsadi. Ka ga jalo bana ba bone ga ba na bomalome. Mme o na le kgaitsadi a le mongwe fela. Ka ga jalo re na le malome a le mongwe. Bana ba bangwe ba na le bomalome ba le bantsi.

Popego ya Puo

Batla mafoko otlhe go tswa mo kgannyeng a a dirisang: **bo-**

Kwala mafoko a mo bukeng ya go kwalela ya gago.

Go tlhaloganya

Kwalang dikarabo ka mo dibukeng tsa lona tsa go kwalela:

Sebopapuo bo- se kaya eng? bo-?

1. Se kaya bontsi ba dijo.
2. Se kaya bontsi ba maloko a lelapa.
3. Se kaya bontsi ba diphologolo.

Popego ya Puo

Buisa dipolelo tsa sekao.

Elatlhoko gore karolo e e thaletsweng e fetola bokao jang.

O naya rakgadi kobo.

O naya borakgadi kobo.

Popego ya Puo

Kopololela dipolelo mo bukeng ya go kwalela ya gago.

Fetola mafoko a a thaletsweng go supa gore ke batho *ba ba fetang ale mongwe*.

1. Pule o bua le malome.
2. Kgosi o bitsa mme kwa kgotleng.
3. O naya rakgadi dibaga.
4. Ditlhogo di ja ke malome.
5. Mapodisi a thusa rre.

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Pule o na le bomalome ba le babedi. Rona re na le malome a le mongwe. Go le gantsi borakgadi ba le bantsi ba tshwana le bokgatsadia bone.

Thitokgang: **Re dira pharologano**

Thelelo

Dirisa matshwao a puo go go thusa go buisa ka thelelo.

Fa o bona khutlo, emisa.	.
Fa o bona phegelwana, goga mowa.	,
Fa o bona letshwao la potso, fetola modumo wa lentswe.	?
Fa o bona letshwao la kgagamalo, fetola modumo wa lentswe go supa maikutlo.	!
Fa o bona letshwao le ditsejwana, fetola lentswe go etsa motho yo o buang.	“...”

Thelelo

Refosanang go buisa dipolelo.
Elatlhoko matshwao a puo.

1. Malome o na le dipodi, dikgomo, dikolobe le dinku.
2. Morago ga go jala ditlhare, re ne ra phepafatsa lebala.
3. Se senye metsi, tswala pompo!
4. Ke ka ntlha ya eng go le botlhokwa go aba?
5. Morutabana o ne a re, “Ntshang dibuka tsa go kwalela.”
6. “A re ka ya go etela nkoko kamoso?” Pule a botsa.
7. “Go nna pelonomi ga motho a le mongwe,” ga rialo mme.”go ka fetola botshelo.”

Go kgaoganya lefoko le le kwadilweng ka dikarolo

Kopololela dipolelo mo bukeng ya go kwalela ya gago.
Tsenya matshwapuo a a tlhokegang.

1. re ne ra phutha mabotlolo, dipampiri le dithini
2. a o tla jala dinawa?
3. emisa go senya metsi
4. moruti o ne a re le tle go phepafatsa kereke
5. fa re boloka metsi botlhe ba ka bona metsi a a lekaneng

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

O ka tshameka le rona

Neo o ne a rata go tshameka kgwele ya dinao morago ga sekolo. O ne a tlhola a ya kwa phakeng e e bapileng le legae la gagwe mo Toreng e kgolo e e kgolokwe ya Ponte.

Motshegare mongwe, Neo o ne a dira matlhale ka kgwele ya gagwe mo lebaleng. Mosimane mongwe yo mogolo yo o bidiwang Jabu a tsamaela kwa go Neo mme a phamola kgwele ya gagwe.

“Ke kgwele ya me jaanong,” Jabu a tshega. “Ikele gae, mosimanyana!”

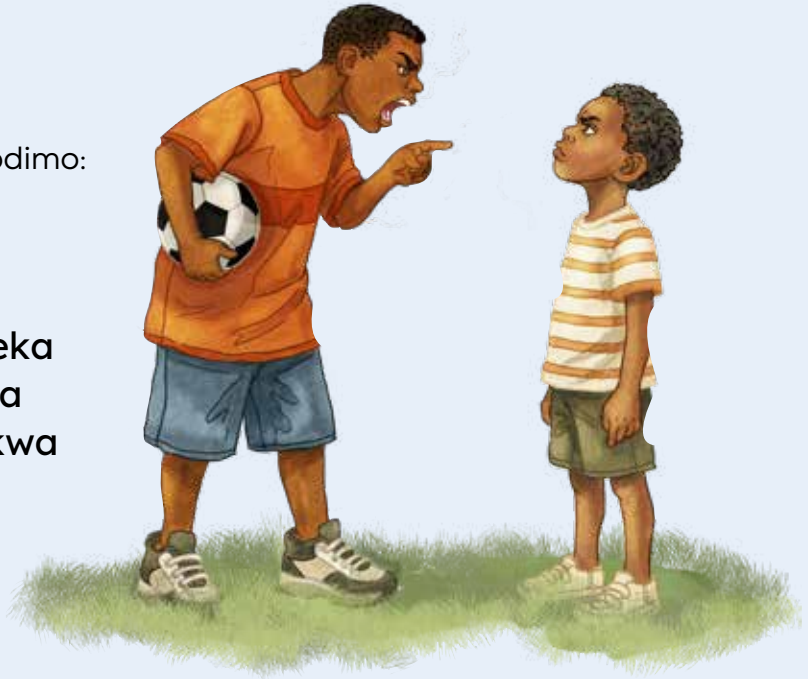
Neo a utlwa pelo ya gagwe e itaya ka bonako. A leba kwa godimo kwa difoleteng tse ditelele tsa Berea, a bo a boela kwa mokgerising yo mogolo. O ne a itse gore Jabu o phoso. Neo a ema a tlhamaletse. “Nnyaa, Jabu,” Neo a bua jalo ka lentswe le le kwa godimo, le le pelokgale. “Ke kgwele ya me eo. Ke kopa gore o e buse.” Jabu a atamela. “Fa nka re nnyaa?” A rialo.

“Rotlhe re batla go tshameka kgwele ya dinao,” Neo a araba a ritibetse. “O ka tshameka le rona, mme o seka wa tsaya dilo tsa me.”

Bana ba bangwe ba ba neng ba tshameka mo phakeng ba ne ba ema go lebelela. Ba tsamaela go ema gaufi le Neo. “Ee, Jabu! Dira tshiamo!” Ga goeletsa mosetsana mongwe yo o bidiwang Lerato.

Jabu a leba setlhopha se segolo sa bana. A bona go sena ope yo o tshegang le ene. Ka iketlo, Jabu a digela kgwele fa dinaong tsa ga Neo fa fatshe. “Go siame,” Jabu a ngunanguna.

Neo a tsaya kgwele ya gagwe. A ikutlwa a le motlotlo thata. O ne a ema kgatlhanong le mokgerisi ka fa tlase ga Ditora tse di tumileng tsa Ponte.

Go tlhaloganya

Kwalang dikarabo ka mo dibukeng tsa lona tsa go kwalela:

1. **Neo le ditsala tsa gagwe ba tshamekela kae?**
 - a. Mo mmileng o o tlhanaselang kwa Hillbrow.
 - b. Mo teng ga Ditora tsa Ponte.
 - c. Mo phakeng e e bapileng le Ditora tsa Ponte.
2. **Re itse jang gore Jabu ke mokgerisi?**
 - a. O gana Lerato a tshameka ka kgwele ya dinao.
 - b. O phamola kgwele ya ga Neo.
 - c. O betsa Neo.
3. **Goreng Jabu a busetsa kgwele ya Neo?**
 - a. Bana ba bangwe ba emeletse le Neo.
 - b. Mmaagwe Neo o tla kwa phakeng.
 - c. Go nna lefifi mme Jabu o tshwanetse go boela gae.

Mokwalo

Kopolela mo bukeng ya go kwalela ya gago.

Kgotlelego e bolaya diphologolo.

Jokotsang kgotlelego.

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Kaelo o ntsha maikutlo a gagwe

“Go ne go le jang kwa sekolong gompieno?” mmaagwe Kaelo a botsa. “Go ne go siame,” ga rialo Kaelo. “Ga o bontshe o siame,” ga rialo mmaagwe. O ne a nepile! Kaelo o ne a utlwa a kgopisega morago ga go bona bana ba bangwe ba tshwenya Aobakwe kwa sekolong. A bolelela mmaagwe ka fa ba neng ba le bosula ka teng.

“Ke ipotsa gore o ka dira eng go thusa?” Mmaagwe a mmotsa. “Gongwe mo nakong e e tlang, nka bolelela bana ba bangwe go emisa go nna bosula,” a rialo.

Letsatsi le le latelang fa tshipi ya kgaotso e lela, Kaelo a utlwa a tshwenyegile. O ne a tshwenyegile gore fa a ka emelela Aobakwe bana ba bangwe le bone ba tla mo sotla. A akanya gore ba ka nna ba mo sotla ka phatlha ya jeresi ya gagwe.

Fa a goroga kwa ntle, Aobakwe a bo a ntse a le nosi. Go ne go na le bana go mo dikologa. Ba ne ba mo supa ba mo tshega. Kaelo o ne a ema fa pele ga Aobakwe. “Emisa seo!” a bua. “Emisang go nna bosula.” Pelo ya gagwe e ne e beletsa ka bonako. Sefatlhego sa gagwe se ne sa gotela.

Bana ba ne ba tlogela go sotla Aobakwe. Ba ne ba tsamaya.

Rre Maboya o ne a bitsa Kaelo go tla go bua le ene. “Ke bone ka mkgwa o o neng o emelela Aobakwe.

Ke motlotlo ka wena,” Rre Maboya a rialo. O ne a naya Kaelo setikara sa sefatlhego se se nyebang. “Mo nakong e e tlang, o ka nna wa tla go mpolelela,” ga rialo Rre Maboya.

Kaelo a ikutlwa a le motlotlo ka go emelela tsala ya gagwe ka dinao.

Go tlhaloganya

Kwalang dikarabo ka mo dibukeng tsa lona tsa go kwalela:

1. **Bana ba ne ba le bosula mo go mang kwa sekolong?**
Bana ba ne ba le bosula mo go....
2. **Rre Maboya o ne a naya Kaelo eng?**
Rre Maboya a neetse Kaelo, setikara..
3. **Kaelo o ne a bua le mang ka bothata jo?**
Kaelo o ne a bua ka bothata le ...
4. **A o kile wa emelela tsala? O ne wa ikutlwa jang?**
Ee ke emeletse tsala. Nnyaa ga ke ise ke emelele tsala. Ke ne ka ikutlwa ...

Buisa bokhutlo ba kgannyana jo bo farologaneng.

Mo go oketsegileng ka ga Kelvin: Kelvin ga a fenywa mokgele kwa kampeng. O ne a hutsafala, fela a seke a ineela.

Kwa gae ena le ditsala tsa gagwe ba ne ba dira seyalemowa. O ne a dira dipone tse di dirisang maatla a letsatsi ka didiriswa tsa bogologolo. O ne a naya mmaagwe lebone lwa ntlha le a le dirileng. Jaanong ntlo ya gaabo e a bonesa bosigo.

Kelvin o ne a ruta bana ba bangwe go dira dilwana.

O tsweletse go tlhama le go bopa dilwana.

Buisanang ka ga bokhutlo jo bo farologaneng.

1. O rata bokhutlo bofe ba kgannyana?
2. Goreng?
3. A o ka akanya ka ga bokhutlo jo bongwe ba kgannyana?

Popego ya Puo

me-

Sebopapuo sa beke:

Sebopapuo seno se kaya eng?

- sebopapuo se kaya dilo di le dintsi tse eseng batho mo setlhopheng sa maina sa mo/me

Sebopapuo seno se fitlhelwa kae?

- Se kwalwa kwa tshimologong ya leina la sengwe.

Sekao:

- 1 motse - 2 metse

Go kgaoganya lefoko le le buiwang ka dikarolo.

Refosanang go buisa mafoko lo bo lo buisane ka bokao ba ona:

medi

meago

mesima

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Meago ya segompieno

Mo toropong go na le meago e le mentsi. Moago mongwe le mongwe o rulagantswe sentle. Go na le mejako le matlhabaphefo. Meago e mengwe e na le mojako o le mongwe fela.

Meago ya segompieno e na le digalase di le dintsi. Ka dinako dingwe le mejako ke ya digalase. Moago wa digalase o na le lesedi le lentsi. Mojako mongwe le mongwe o tsenya marang a letsatsi. A o rata meago wa galase?

Popego ya Puo

Batla mafoko otlhe go tswa mo kgannyeng a a dirisang: me-

Kwala mafoko a mo bukeng ya go kwalela ya gago.

Go tlhaloganya

Kwalang dikarabo ka mo dibukeng tsa lona tsa go kwalela:

Sebopapuo me- se kaya eng? me-?

1. Se kaya bontsi ba batho.
2. Se kaya mmala.
3. Se kaya bontsi ba dilo tse eseng batho.

Popego ya Puo

Buisa dipolelo tsa sekao.

Elatlhoko gore karolo e e thaletsweng e fetola bokao jang.

Ba bona moago.

Ba bona meago.

Popego ya Puo

Kopololela dipolelo mo bukeng ya go kwalela ya gago.

Fetola mafoko a a thaletsweng go supa gore ke batho *ba ba fetang ale mongwe*.

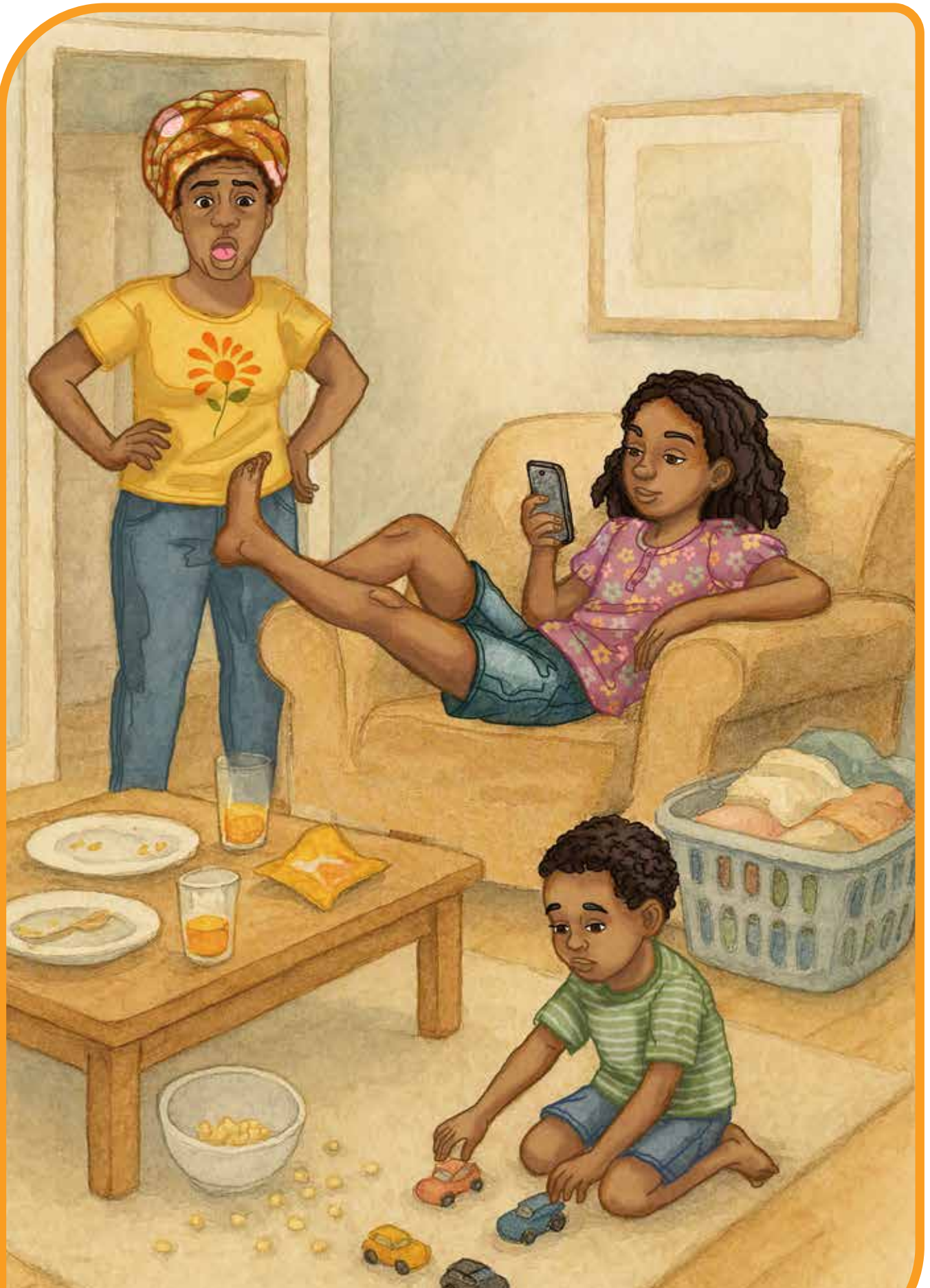
1. Ba bona mojako.
2. O e bofa ka mogala.
3. Bana ba epa mosima.
4. Banna ba lema ka mogoma.
5. Bana ba tshameka mo molapong.

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Balemi ba lema gaufi le molapo. Melapo e tlala metsi fa pula ena. Fela molapo ono o tlatswa ke metsi a metshwedi.

Kanelokgang ya Maitlhamelo

Thelelo

Dirisa matshwao a puo go thusa go buisa ka thelelo.

Fa o bona khutlo, emisa.	.
Fa o bona phegelwana, goga mowa.	,
Fa o bona letshwao la potso, fetola modumo wa lentswe.	?
Fa o bona letshwao la kgagamalo, fetola modumo wa lentswe go supa maikutlo.	!
Fa o bona letshwao le ditsejwana, fetola lentswe go etsa motho yo o buang.	“...”

Thelelo

Refosanang go buisa dipolelo.
Elatlhoko matshwao a puo.

1. Bana ba bona tau, phokoje, tlou le phuti.
2. Fa re tlhama dilo tse dintšhwa, re ithuta go le gontsi.
3. Didimala! o a tlhodia.
4. Ke mang a tla phuthang phaposi?
5. Malome a re, “Ke tla le naya madi.
6. “A nka go thusa go apaya nkoko?” Neo a botsa.
7. “Simolola ka dilo tse dinnye,” ga rialo mme, “o tla kgona tse dikgolo.”

Go kgaoganya lefoko le le kwadilweng ka dikarolo

Kopololela dipolelo mo bukeng ya go kwalela ya gago.
Tsenya matshwapuo a a tlhokegang.

1. re rekile ditamati ditapole digwete le dipotata
2. goreng o re re tsamaye
3. sela matlakala ao
4. rremogolo o ne a re disang dikgomo tsele
5. ithute ka natla o tla falola ditlhatlhobo

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Tsala e le nngwe e e siameng

Amara o fudugetse mo Aforikaborwa go tswa Zimbabwe. O ne a nna mo boagisaneng jo bo tlananasele le batsadi ba gagwe. Amara o ne a rata sekolo sa gagwe se sentšhwa. Fela ka dinako dingwe o ne a ikutlwa a hutsafetse.

Bana ba bangwe ba ne ba sa batle go tshameka le ena. Ba ne ba sebaseba fa a feta. Ba ne ba re o utlwagala a farologane.

Motshegare mongwe, Amara o ne a ntse mo thuding. O ne a baakanya setshamekisi se sentle sa koloi ya mabelo. Mosimane yo o bidiwang Sphe a feta le ditsala tsa gagwe. "Goreng o nna fa?" Sphe a goeletsa Amara. "Boela kwa nageng ya gaeno!"

Amara a utlwa dikeledi di tlala mo matlhong. Fela a se ke a lela. O ne a emelela a tshotse koloi ya gagwe. "Ke nna fano jaanong gonne batsadi ba me ba dira fano," Amara a rialo ka bopelokgale. "Rotlhe re tswa mo Aforika. Legae la me le lentle, fela jaaka Aforikaborwa."

Sphe a tshega. Fela tsala ya gagwe Lerato a se ka a tshega. Lerato o ne a lebelela setshamekisi sa koloi sa ga Amara. "Ijaa! maotwana a kgona jang go retologa ka bonako jaana?" Lerato a botsa. A atumela.

"Ke dirisitse ditswalo tsa bogologolo tsa mabotlolo," Amara a rialo. "A o batla go nthusa go e penta?"

Lerato o ne a nna fa thoko ga Amara mo ditepising. Sphe o ne a ba lebeletse. O ne a ikutlwa jaaka sematla a eme a le esi. Ka bonya, a tsamaya. Amara o ne a ikutlwa a itumetse. Tsala e le nngwe e e siameng e ka fetola tsotlhe.

Go tlhaloganya

Kwalang dikarabo ka mo dibukeng tsa lona tsa go kwalela:

1. **Amara o ne a nna kwa kae pele a tla mo Aforikaborwa?**
 - a. Kapa
 - b. Botswana
 - c. Zimbabwe
2. **Ke setshamekisi sa eng se Amara a neng a se baakanya mo thuding?**
 - a. Mpopi
 - b. Koloï ya mabelo
 - c. Setshamekisi sa phaposiboapeelo
3. **Goreng Lerato a ne a atumela Amara?**
 - a. O ne a batla go tsaya pente.
 - b. O ne a batla go omanyana Sphe.
 - c. O ne a batla go lebelela maotwana.

Kopolela mo bukeng ya go kwalela ya gago.

tsweetswee dirisang dipolasetiki

gape

Mme Plane o loga ka

dipolasetiki.

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Greta Thunberg, mogaka wa phetogo ya maemo a bosa

Greta Thunberg o ne a nna kwa nageng ya Sweden. Boboko jwa gagwe bo ne bo dira ka tsela e e farologaneng gonne a na le autism. Ka

dinako dingwe go ne go le thata go bua le ba bangwe. Fela o ne a kgona go tihoma mogopolo mo dilong tse di botlhokwa.

Ka letsatsi lengwe morutabana wa gagwe o ne a ba bontsha bidio ya lefatshe. Greta o ne a bona dibere tsa phola tse di hutsafetseng le dipolasetiki ka mo lewatle.

‘Goreng polanete e utlwisea botlhoko?’ Greta a botsa.

Morutabana o ne a tihalosa gore dikoloi le madirelo di dira mowa gore o gotele thata. Seno se bidiwa phetogo ya maemo a bosa. Greta o ne a itse gore o tshwanetse go thusa.

Sa ntlha, o ne a bua le balelapa la gagwe. “Re tshwanetse go emisa go dirisa polasetiki,” Greta a ba bolelela. Mmaagwe o ne a tlogela go fofa ka difofane. Rraagwe a tlogela go ja nama.

Morago ga foo, Greta o ne a dira letshwao le legolo ka kota. O ne a nna kwa ntle ga moago o mogolo wa mmuso a le nosi. Mo letsatsing la bobedi, bana ba le bantsi ba mo latela. Kgabagare, diketekete tsa batho tsa batla go thusa.

Greta o ne a emelela go dira puo e kgolo. O ne a ikutlwa a tshogile, mme a nna pelokgale.

‘Ke ne ke ithaya ke re nka se dire pharologano gonne ke le monnye thata,’ ga rialo Greta.

Bana go ralala naga ba bona dibidio tsa gagwe mo inthaneteng. Ba simolola ka dingongorego tsa bona go boloka lefatshe. Greta o ne a bontsha gore mongwe le mongwe a ka boloka polanete, le fa ba ka nna bannye go le go kana kang.

Go tlhaloganya

Kwalang dikarabo ka mo dibukeng tsa lona tsa go kwalela:

1. Greta o goletse kwa kae?

Greta o goletse kwa...

2. Ke eng se Greta a se boneng mo vibiong e e mo hutsafaditseng?

Greta o bone bidio ya... e e mo hutsafaditseng.

3. Ke eng se rraagwe Greta a se dirileng go thusa go boloka lefatshe?

Rraagwe Greta o ne a tlogela go...

4. A o ne o ka latela dingongorego tsa ga Greta? Goreng?

Ke ne nka / ke ne ke ka se ke ka latela dingongorego tsa ga Greta gone...

Buisa bokhutlo ba kgannyana jo bo farologaneng.

Mo go oketsegileng ka ga Greta: Greta o ne a sa batle go pagama sefofane gone se kgotlela mowa. Fa a lalediwa go tla go bua kwa Amerika, o ne a tsamaya ka sekepe! Loeto le mo tsere dibeke di le pedi.

Greta o ne a bua le baeteledipele go tswa lefatsheng lotlhe. “Reetsang borasaense,” a ba bolelela.

Lekwalodikgang la Time le ne la tlhopha Greta e le Mogaka wa ngwaga. O ne a le dingwaga di le 16 ---- motho yo mošwa go gaisa yo o kileng a newa tlotla eo. Greta o santse a dira ka natla go dira gore lefatshe le bolokesege.

Buisanang ka ga bokhutlo jo bo farologaneng.

1. O rata bokhutlo bofe ba kgannyana?

2. Goreng?

3. A o ka akanya ka ga bokhutlo jo bongwe ba kgannyana?

Thitokgang: Boitshupo ba rona

Tokafatso ya puo:

Seane

Polelwana ya setso e e nang le molaetsa wa tsiboso kgotsa kgakololo go dirisiwa mafoko a tshwantshiso.

Bana ba kwale ba bitsana ka melodi.

Batho ba setso kgotsa morafe o le mongwe ba itsane ka puo kgotsa ka mokgwa o ba dirang dilo ka ona.

Dikgang:

Trevor Noa, kgeleke ya maleme a gotlhe

Aforikaborwa ya botlhe

Tlotlofoko

tlhaolele:	Tsamaiso ya melao e e sa siamang e e neng e kgaoganya batho ka ntsha ya lotso lwa bone.
merafe e e kopaneng:	Motho yo batsadi ba gagwe ba tswang mo merafeng e e farologaneng.
rametlae:	Motho yo tiro ya gagwe e kgolo e leng go tshegisa batho.
motho yo o ikgetolotseng:	Motho yo o ikutlwang a farologane le setlhopha kgotsa a ikutlwa a tlogetswe kwa thoko.
boswa:	Dingwao, ditumelo le setso se se fetisitswang mo lesikeng.
boitshupo:	O mang, go akaretsa le setso sa gago, balelapa la gago le maitemogelo a gago.
go kgotsa:	Go bua sengwe ka boitumelo.
go amogela sengwe:	Go ipaakanyetsa sengwe se le thata kgotsa se tshosa.

Tlotlofoko

boitshupo:	Dilo tse di go dirang se o leng sone.
ikgethile:	go kgethega le go farologana le ba bangwe.
tlotlo:	Go tshwara batho ka bopelonomi le go tsaya maikutlo a bona tsia, go tlhompha ditumelo tsa bona, le dipharologano tsa bona.
ditumelo:	Dikgopolo tse batho ba akanyang gore ke nnete kgotsa di botlhokwa.

Botsa balelapa la gago:

A re na le ba losika kgotsa ditsala tse di tswang kwa dinageng tse dingwe? Fa go ntse jalo, ba tswa kae?

Re na le meetlo efe e e leng botlhokwa mo setsong sa rona?

Popego ya Puo

ma-

Sebopapuo sa beke:

Sebopapuo seno se kaya eng?

- Sebopapuo se kaya bontsi ba dilo tse eseng batho mo setlhopheng sa maina sa le/ma.

Sebopapuo seno se fitlhelwa kae?

- Se kwalwa kwa tshimologong ya leina.

Sekao:

- 1 leoto - 2 maoto

Go kgaoganya lefoko le le buiwang ka dikarolo.

Refosanang go buisa mafoko lo bo lo buisane ka bokao ba ona:

makala

magapu

mabati

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Leano la ga Tumi

Tumi o na le leano la go rarabolola mathata. Ka gale maano a gagwe a a dira. Lebatladi la phaposi ya gagwe le ne le robegile le sa tswalege. Manga a a leng mo lebating a ne a tsenya phefo. Tumi o tla loga maano a mafe?

Leano la ga Tumi ke go tswala manga a a mo lebating ka go kgomaretsa pampiri. Fela mme ga a rate fa re kgomaretsa sengwe mo mabating. Go lebega ekele maano a ga Tumi a ka se atlege. Gongwe o tla loga maano a mangwe.

Popego ya Puo

Batla mafoko otlhe go tswa mo kgannyeng a a dirisang: ma-

Kwala mafoko a mo bukeng ya go kwalela ya gago.

Go tlhaloganya

Kwalang dikarabo ka mo dibukeng tsa lona tsa go kwalela:

Sebopapuo ma- se kaya eng? ma-?

1. Se kaya maina a maungo.
2. Se kaya dilo tse di fetang se le sengwe tsa setlhopha sa maina sa le/ma
3. Se kaya setlhopha sa dinku.

Popego ya Puo

Buisa dipolelo tsa sekao.

Elatlhoko gore karolo e e thaletsweng e fetola bokao jang.

Nkoko o reka lemao.

Nkoko o reka mamao.

Popego ya Puo

Kopololela dipolelo mo bukeng ya go kwalela ya gago.

Fetola mafoko a a thaletsweng go supa gore ke batho *ba ba fetang ale mongwe*.

1. O sentse lebatl.
2. Tlou e na le leoto.
3. O kwala lekwalo.
4. O kgorometse leotwana.
5. O roka ka lemao.

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Mme o rekile lemao le le lengwe. Re tlhoka mamao a le mabedi. Mamao a tla re thusa go baakanya masela a a gagogileng. Bana ba konopa matlapa mme matlapa a gagola masela.

Thitokgang: **Boitshupo ba rona**

Thelelo

Dirisa matshwao a puo go go thusa go buisa ka thelelo.

Fa o bona khutlo, emisa.	.
Fa o bona phegelwana, goga mowa.	,
Fa o bona letshwao la potso, fetola modumo wa lentswe.	?
Fa o bona letshwao la kgagamalo, fetola modumo wa lentswe go supa maikutlo.	!
Fa o bona letshwao le ditsejwana, fetola lentswe go etsa motho yo o buang.	“...”

Thelelo

Refosanang go buisa dipolelo.
Elatlhoko matshwao a puo.

1. Tshiamo o tshameka ka metsi, matlapa, seretse le matlhare.
2. Le fa re sa tshwane, re ditsala.
3. Ema o re binele!
4. Ke eng se se tlmologileng ka ga lelapa la gaeno?
5. Rre Kitso o ne a re, “Taka setshwantsho.”
6. “Leina la gago le kaya eng?” ga botsa Bokao.
7. “Ke reeletswe nkoko,” Reneilwe a araba, “leina la me le kaya gore ke mpho.”

Go kgaoganya lefoko le le kwadilweng ka dikarolo

Kopololela dipolelo mo bukeng ya go kwalela ya gago.
Tsenya matshwapuo a a tlhokegang.

1. re jele mae nama bogobe le setampa
2. o bua puo efe
3. mpolelele dikgang
4. mme o ne a re tlhatswa dijana tsele
5. le fa ke le mmotlana ke na le ditoro tse dikgolo

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

lebenkele le lentšhwa kwa Limpopo

Zain o ne a ntse mo godimo ga lebokoso le legolo. A lebelela ka letlhabaphefo. Legae leno le lentšhwa la kwa Limpopo le ne le farologane thata le la kwa Pakistan.

Kwa Pakistan, Zain o ne a utlwa modumo o o biletsang batho kwa ntlolong ya thapelo ya mamoseleme letsatsi le letsatsi. Fano, o utlwa dikgomo le dinonyane. Mmu wa lefatshe o ne o le mohibidu.

Balelapa la ga Zain ba bula lebenkele le lennye. O ne a thusa rraagwe go feela. Zain o ne a ikutlwa a hutsafetse a le bodutu. O ne a sa itse puo ya fano. Batho ba bantsi mo motseng ba ne ba ya kwa kerekeng. O ne a ipotsa gore o tla nna le ditsala.

Ka tshoganyetso, mosimane a tsena mo lebenkeleng le mmaagwe. Mosimane a lebelela Zain mme a nyenya. O ne a ititaya mo sehubeng. "Thabo," mosimane a rialo ka iketlo. Zain o ne a tlhaloganya. O ne a nyenya le ena mme a ititaya sehuba. "Zain," a rialo.

Thabo a nyenya go gaisa. "Dumela, Zain," Thabo a rialo ka kelotlhoko ka sekgowa. Zain a dumela ka tlhogo, "Dumela, Thabo," Zain a araba. Ka bobedi ba ne ba itse sekgowa go le gonnye, fela ba ne ba dirisa go nyenya go bua.

Mo bosigong joo, Zain a ya go robala a ikutlwa botoka. Go ne go itumedisa gore Thabo e ka nna tsala ya gagwe gautshwane.

Kgang eno e tswelela mo bekeng e e latelang.

Go tlhaloganya

Kwalang dikarabo ka mo dibukeng tsa lona tsa go kwalela:

1. **Zain o ne a nna kwa kae pele a fudugela kwa Limpopo?**
 - a. Johannesburg
 - b. Pakistan
 - c. England
2. **Mmala wa mmu wa kwa Limpopo o ntse jang?**
 - a. Borokwa
 - b. Khibidu
 - c. Serolwana
3. **Basimane ba ne ba buisana jang kwa tshimologong?**
 - a. Ka megala
 - b. Ka go kwala mafoko fa fatshe
 - c. Ka menyengo ya botsalano

Mokwalo

Kopolela mo bukeng ya go kwalela ya gago.

Mahindu a na le medimo e le
mentsi, jaaka Shiva le Rama.
Bakereste ba rapela Modimo le
Jesu.

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Trevor Noah, mankge wa maleme a gotlhe

Trevor Noah o goletse mo Aforikaborwa. Ka nako eo, go ne go na le tsamaiso e e sa siamang ya tlhaolele. Melao e ne ere batho ba merafe e e farologaneng ga ba tshwanela go nyalana kgotsa go nna le bana mmogo.

Mmaagwe Trevor e ne e le Montsho, mme rraagwe e ne e le mosweu. Ka ntlha ya melao, Trevor o ne a sa letlelelwa go ya kwa mafelong a bantsho kgotsa mafelo a basweu. O ne a sa dumelelwa mo mafelong ao.

Fa ba ne ba ile kwa phakeng, batsadi ba gagwe ba ne ba tshwanetse go dira eketse ga ba mo itse. Ka letsatsi le lengwe, Trevor o ne a bona rraagwe mme a itumela thata. "Rre!" a goeletsa, a tabogela kwa go ena ka lebelo. Rraagwe o ne a tshaba mapodisi, ka jalo o ne a tshaba. Trevor o ne a akanya gore ke motshameko mme a mo lelekisa.

Fa Trevor a ne a nna le nkokoagwe kwa Soweto, o ne a sa kgone go tshameka mo mmileng. Balelapa ba ne ba tshwenyegile ka gore mapodisi a tla mo tsaya. Trevor o ne a batla go tshameka mo e bileng a epa mosima ka fa tlase ga legora la tshingwana.

Go nna le ditsala, Trevor o ne a ithuta go bua dipuo tse di farologaneng. Fa a ne a bua le batho ka puo ya bona, ba ne ba lebala fa a farologane le bona.

Moragonyana, Tlhaolele e ne ya khutla mme Trevor a ya kwa sekolong se segolo. E ne e santse e le ena a le nosi ngwana wa merafe e e tlhakaneng mme a sa itse gore a nne le mang ka nako ya kgaotso. O ne a simolola kwebo ya lebenkelepotlana. O ne a rekela bana ba bangwe dijo mme a ba dira gore ba tshege.

'O a tshegisa!' bana ba mmolelela.

Go tshegisa batho go ne ga dira gore Trevor a ikutlwe a amogelesegile. Gompiano, ke rametlae yo mogolo gotlhe mo lefatsheng.

Go tlhaloganya

Kwalang dikarabo ka mo dibukeng tsa lona tsa go kwalela:

1. **Trevor Noah o goletse kwa nageng efe?**
Trevor Noah o goletse kwa...
2. **Goreng rraagwe Trevor a ne tshwanelwa ke go mo tshabela kwa phakeng?**
Rraagwe Trevor o ne a tshwanelwa ke go mo tshabela gone...
3. **Trevor o ne a dira eng go leka go tshameka le bana ba bangwe?**
Go leka go tshameka le bana ba bangwe Trevor o ne a...
4. **Goreng go ithuta dipuo tse dingwe go thusitse Trevor?**
Go thusitse Trevor go ithuta dipuo tse dingwe gone...

Buisa bokhutlo ba kgannyana jo bo farologaneng.

Mo go oketsegileng ka ga Trevor: Trevor o ne a ya kwa Amerika. O ne a nna motsamaisi wa lenaneo la thelebišini le le bidiwang The Daily Show ka dingwaga di le supa. Dikete tsa batho di ne di le bogela ka gale.

Gape Trevor o ne a kwala buka ka ga botshelo ba gagwe. E bidiwa Born a Crime. Batho gotlhe mo lefatsheng ba e buisitse.

Trevor ga a lebala Aforika Borwa. O ne a simolola setheo sa go thusa bana go tsena sekolo. “Thuto e fetotse botshelo ba me,” ga rialo Trevor.

Buisanang ka ga bokhutlo jo bo farologaneng.

1. O rata bokhutlo bofe ba kgannyana?
2. Goreng?
3. A o ka akanya ka ga bokhutlo jo bongwe ba kgannyana?

Popego ya Puo

di-

Sebopapuo sa beke:

Sebopapuo seno se kaya eng?

- Sebopapuo se kaya bontsi ba dilo tse eseng batho mo setlhopheng sa maina sa se/di

Sebopapuo seno se fitlhelwa kae?

- Se kwalwa kwa tshimologong ya leina.

Sekao:

- 1 podi - 2 dipodi

Go kgaoganya lefoko le le buiwang ka dikarolo.

Refosanang go buisa mafoko lo bo lo buisane ka bokao ba ona:

dikgetsi

ditlhako

dijana

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Batho ba ana diphologolo

Batho ba ditso tse di farologaneng ba ana diphologolo. Barolong ba ana tholo. Ditholo ke diphologolo tse di kgolo tsa dinaka tse di telele. Bakwena ba ana kwena. Dikwena ke diphologolo tse di nnang mo metsing.

Bakgatla ba ana kgabo. Dikgabo ke diphologolo tse di jang borekhu. Dikgabo di kgona go ja le dijo tse dingwe. Di ka ja dinamune, diperekesi, ditamati le tse dingwe. Dinala tsa kgabo di bogale. Di e thusa go itshwarelela mo dikaleng tsa ditlhare.

Popego ya Puo

Batla mafoko otlhe go tswa mo kgannyeng a a dirisang: di-

Kwala mafoko a mo bukeng ya go kwalela ya gago.

Go tlhaloganya

Kwalang dikarabo ka mo dibukeng tsa lona tsa go kwalela:

Sebopapuo di- se kaya eng? di-?

1. Se kaya mefuta ya diphologolo.
2. Se kaya dijo.
3. Se kaya bontsi mo setlhopheng sa maina sa le/di.

Popego ya Puo

Buisa dipolelo tsa sekao.

Elatlhoko gore karolo e e thaletsweng e fetola bokao jang.

Bana ba leleka kgomo.

Bana ba leleka dikgomo.

Popego ya Puo

Kopololela dipolelo mo bukeng ya go kwalela ya gago.

Fetola mafoko a a thaletsweng go supa gore ke batho *ba ba fetang ale mongwe*.

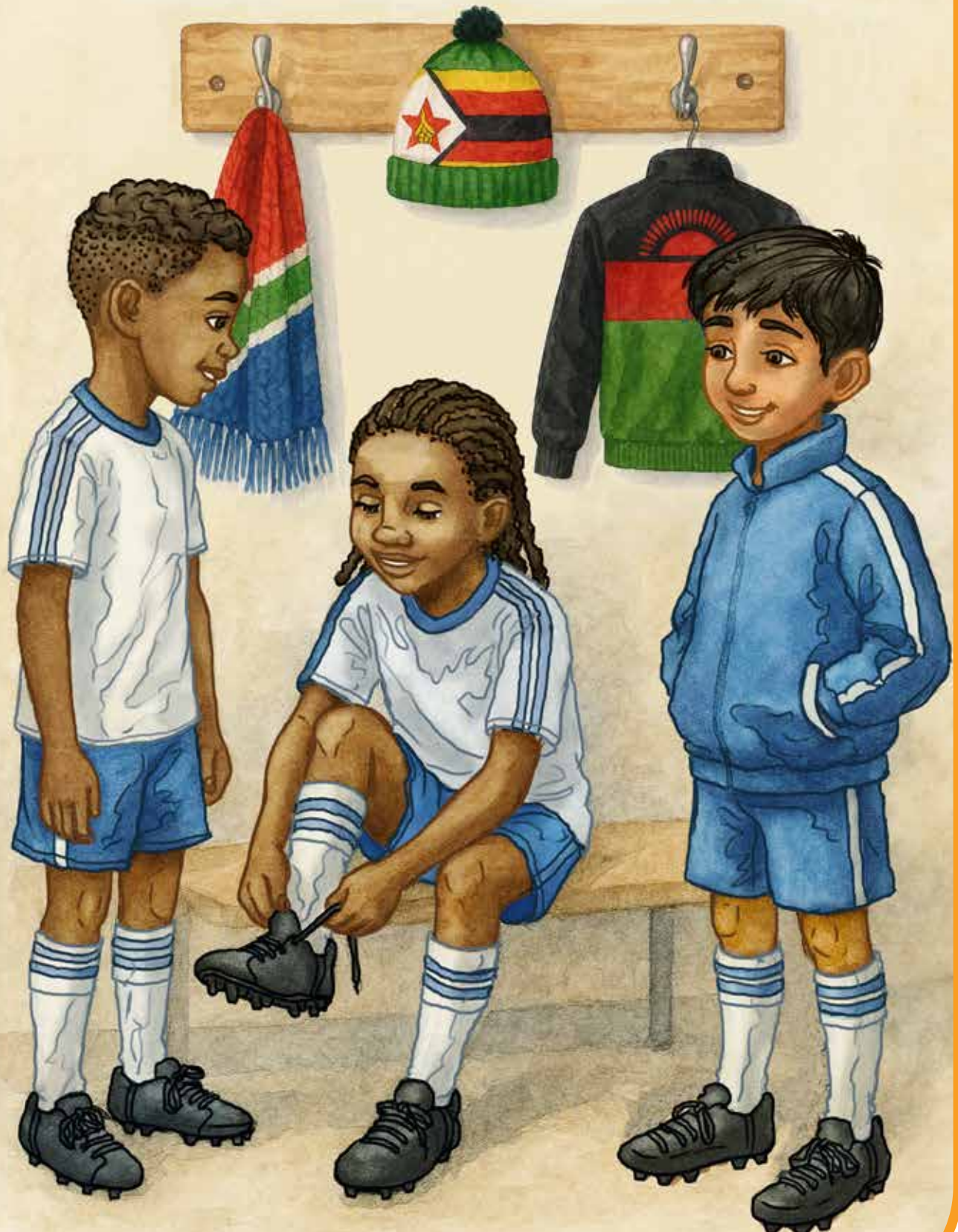
1. Batsumi ba tsoma phuti.
2. Puso e aga sekolo.
3. Basimane ba disa podu.
4. Ba bona kgabo mo setlhareng.
5. Batho ba bona kubu.

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Phefo e sentse sekolo. Puso e baakanya dikolo tse di senyegileng. Gape puso e aga dikolo tse di oketsegileng. Puso e tla reka le dibuka tsa sekolo. Bana ba tlhoka ditafale le detulo.

Kanelokgang ya Maitlhamelo

Thelelo

Dirisa matshwao a puo go go thusa go buisa ka thelelo.

Fa o bona khutlo, emisa.	.
Fa o bona phegelwana, goga mowa.	,
Fa o bona letshwao la potso, fetola modumo wa lentswe.	?
Fa o bona letshwao la kgagamalo, fetola modumo wa lentswe go supa maikutlo.	!
Fa o bona letshwao le ditsejwana, fetola lentswe go etsa motho yo o buang.	“...”

Thelelo

Refosanang go buisa dipolelo.
Elatlhoko matshwao a puo.

1. Batho ba ana, ditholo, dikgabo, dikwena le ditlou.
2. Le fa batho ba ana kwena, ba a e tshaba.
3. Ipele ka setso sa gago!
4. Le bua dipuo efe kwa gaeno?
5. Morutabana a re, “Kamoso le apare diaparo tsa setso.”
6. “Fa le ne le le bana, le ne le bina jang?” Bontle a botsa.
7. “Ke goletse kwa motseng,” ga rialo nkoko, “fela ke ne ka ya go nna kwa toropong.”

Go kgaoganya lefoko le le kwadilweng ka dikarolo

Kopololela dipolelo mo bukeng ya go kwalela ya gago.
Tsenya matshwapuo a a tlhokegang.

1. kwa gae re bua, setswana, sezulu le seburu
2. tswalang mojako go tsedidi
3. o kgona go bua dipuo di le kae
4. mme a re dirang tirogae pele le ya go tshameka
5. gompiono ke moletlo wa lenyalo

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Go abelana le go ithuta mmogo

Letsatsi le le latelang, Thabo a bowa. O ne a tshwere kgwele ya dinao e e kgolokwe mo diatleng tsa gagwe. Thabo a bontsha Zain kgwele. "Play?" Thabo a botsa. E ne e le lefoko le le bonolo la Seesemane. Zain a dumela ka tlhogo ka boitumelo. "Yes, play!" Zain a rialo.

Basimane ba nna mo mmung o mohibidu kwa ntle. Ba ragela kgwele ya dinao kwa pele le kwa morago. Thabo a supa setlhare se segolo. "Tree," Thabo a rialo. Zain a mo leba mme a nyenya. "Big tree," Zain a rialo. Basimane ba ne ba dirisa mafoko a makhutshwane le diatla go bua.

Zain o ne a batla go abelana ka sengwe go tswa kwa Pakistan. O ne a tsena ka mo teng mme a tla ka ditšhipisi tse di babang. O ne a naya Thabo pakete e nngwe. "Food," Zain a rialo ka monyenyo.

Thabo o ne a natha. Matlho a gagwe a rotoga. "Good! Hot but good!" Thabo a rialo. O ne a forogotlha mpa ya gagwe go bontsha gore o di ratile.

Zain a tshega. Ba ne ba sa itse mafoko a le mantsi a sekgowa. Fela ba ne ba dirisa matshwao, menyenyo le kgwele ya dinao go nna ditsala tsa nnete.

Go tihaloganya

Kwalang dikarabo ka mo dibukeng tsa lona tsa go kwalela:

1. **Thabo o ne a tla le eng kwa lebenkeleng?**
 - a. Kolotsana
 - b. Dimabole
 - c. Kgwele ya dinao
2. **Zain o ne a abelana eng le Thabo?**
 - a. Buka e ntšhwa
 - b. Ditšhipisi tse di babang
 - c. Senotsididi
3. **Ke eng se se tshwanang ka basimane ba babedi bano?**
 - a. Ba rata kgwele ya dinao
 - b. Ba ithuta go bua sekgowa
 - c. Mmogo dikarabo a le b

Mokwalo

Kopolela mo bukeng ya go kwalela ya gago.

BaMusilimu ba rapela Allah.

Maforika a rapela badimo.

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Aforikaborwa ya botlhe

Balelapa la ga Olivier ba tswa kwa Burundi, naga e nnye mo Aforika. Morutabana wa gagwe Rre Dube o ne a re, “Kamoso ke letsatsi la dingwao! Lo apere seaparo sa setso sa lona.”

Olivier a akanya ka meropa ya Karyenda Burundi. O ne a ipotsa gore a o dumeletswe go keteka setso sa gagwe.

Bosing joo, Olivier o ne a nna le toro e e seng monate. O ne a lora ka bana ba tshega diaparo tsa setso tsa gagwe.

Mo mosong, Olivier o ne a bolelela rraagwe, “Ga ke batle go ya sekolong gompiano,” “Goreng, go senyegile kae?” ga botsa rraagwe, Rre Buyoya. Olivier a re, “Ga ke na setso sa Aforikaborwa.” Rraagwe a nyenya mme a re, “Letsatsi la Ngwao ke la botlhe.”

Rre Buyoya a ntsha letsela la setso le le bidiwang pagne. Olivier a le apara mme a itebelela mo seiponeng. O ne a ntse a tshwenyegile. “Go tla nna jang fa go ka nna le mongwe yo o reng ga ke a amogelesega?” ga botsa Olivier.

Rraagwe a re, “Ba bolelele gore Aforikaborwa ke ya rona rotlhe!”

Olivier a tsena ka mo phaposing. A goga mowa. Fela ga go ope yo o neng a mo tshega. “Ija! ke rata seaparo sa gago,” ga bua morutwana ka ena Ithabeleng. “Ke batla go ithuta ka ngwao ya gago!” Funani a rialo.

Rre Dube a nyenya le barutwana ba gagwe. “Dingwao tsotlhe tsa rona ke tsa fano!” a rialo. Olivier a nyenya thata gone a itse gore o amogelesegile.

Go tlhaloganya

Kwalang dikarabo ka mo dibukeng tsa lona tsa go kwalela:

1. **Balelapa la ga Olivier ba tswa kwa nageng efe?**
Balelapa la ga Olivier ba tswa kwa nageng ya...
2. **Leina la letsela le rraagwe Olivier a mo neileng lona le bidiwa eng?**
Leina la letsela ke...
3. **Ke mang yo o rileng o batla go ithuta ka ngwao ya ga Olivier?**
... o rile o batla go ithuta ka ngwao ya ga Olivier.
4. **Ke ngwao efe e o batlang go ithuta ka yona go le gontsi? Goreng?**
Ke batla go ithuta go le gontsi ka ngwao ya... gone...

Buisa bokhutlo ba kgannyana jo bo farologaneng.

Fa Olivier a tsena ka mo phaposing, mosimane mongwe a simolola go tshega. “Ke eng seo?” a botsa a supa.

Pelo ya ga Olivier ya iteela ka bonako. Fela a gakologelwa mafoko a ga rraagwe.

“Seno ke pagne ya kwa Burundi,” ga rialo Olivier. “Batho ba le bantsi go tswa kwa Burundi, ba nna mo Aforikaborwa.”

Rre Dube a dumela ka tlhogo. “Olivier o nepile, Ema o re bolelele ka ga meropa ya kwa Burundi.”

Olivier a tlotlela barutwana ka ga meropa ya Karyenda. Botlhe ba opa diatla. Tota le mosimane yo o neng a tshega a re, “Seo se tota se kgatlha.”

Buisanang ka ga bokhutlo jo bo farologaneng.

1. O rata bokhutlo bofe ba kgannyana?
2. Goreng?
3. A o ka akanya ka ga bokhutlo jo bongwe ba kgannyana?

Thitokgang: Re ithuta dilo tse dintšhwa

Tokafatso ya puo:

Seane

Polelwana ya setso e e nang le molaetsa wa tsiboso kgotsa kgakololo go dirisiwa mafoko a tshwantshiso.

Thuto ga e golelwe.

Le fa re godile, re ka kgona go ithuta dilo tse dintšhwa. Go ithuta ga go fele.

Dikgang:

Tshiamo o ithuta go tlhatlhanya

Kathrine Johnson ke mang?

Tlotlofoko

go tlhatlhanya: Mokgwa o mo go one o nnang o didimetse o bo o tsepamisa mogopolo wa gago go go thusa go ikutlwa o ritibetse e bile o lapologetswe.

ritibala: Go ikutlwa o na le kagiso, o iketlile, o sa tshwenyenge kgotsa o sa kgopisege.

go itewa tsebe: Fa tlhokomelo ya gago e katogela kgakala le se o lelang go tlhoma mogopolo mo go sone.

go iketla: Go ikutlwa o phuthologile e bile o ritibetse.

moitsedipalo: Motho yo o dirisang dipalo go rarabolola mathata le go araba dipotso.

maatla a kgogedi: Maatla a a gogelang dilo kwa Lefatsheng mme a re thibela go kokobala.

kgethololo: Go tshwara motho ka tsela e e sa siamang ka ntlha ya se a leng sone.

go rola tiro: Fa motho a tlogela tiro ka ntlha ya go gola e bile a feditse tiro ya gagwe.

tokafatsa: Go tokafatsa sengwe.

Tlotlofoko

ditaelo: Dikgato tse di go bolelelang gore o dire sengwe jang.

risepe: Lenaane la metswako le dikgato tsa go dira dijo.

didirisiwa (didirisiwa tsa go ithuta): Dilo tse di re thusang go ithuta, jaaka dibuka, ditshwantsho, dividio kgotsa batho ba ba re rutang.

Botsa balelapa la gago:

O batla go ithuta eng se sentšhwa?

O tla dira seno jang? Ke mekgwa efe e mentšhwa e o ka e dirisang go ithuta sengwe se sentšhwa.

Popego ya Puo

din-

Sebopapuo sa beke:

Sebopapuo seno se kaya eng?

- Sebopapuo se kaya bontsi ba dilo tse eseng batho mo setlhopheng sa maina sa se/din

Sebopapuo seno se fitlhelwa kae?

- Se kwalwa kwa tshimologong ya leina.

Sekao:

- dinku

Go kgaoganya lefoko le le buiwang ka dikarolo.

Refosanang go buisa mafoko lo bo lo buisane ka bokao ba ona:

dinko

dinkgo

dintlo

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Dinku tsa ga rremogolo

Rremogolo o ruile dinku. Ke dinku tsa boboa. Fa go le selemo o kuta boboa ba dinku. Fa go le mariga o di tlatlhela mo dintlong. O di agetse dintlwan tse di ruletsweng ka tlhaga.

Balemirui ba bangwe ga ba rua dinku, ba ruile dipodi. Ba bangwe ba ruile dikoko. Rremogolo ga a rate dikoko, a re di na le dinta. Dinku tsone ga di na dinta. Ka gale rremologo o phepafatsa dintlwana tsa dinku. A re seno se trhusa gore di seke tsa nna le malwetse.

Popego ya Puo

Batla mafoko otlhe go tswa mo kgannyeng a a dirisang: **din-**

Kwala mafoko a mo bukeng ya go kwalela ya gago.

Go tlhaloganya

Kwalang dikarabo ka mo dibukeng tsa lona tsa go kwalela:

Sebopapuo se kaya eng? din-?

1. Se kaya bontsi ba dikoloi.
2. Se kaya bontsi ba dilo tse eseng batho mo setlhopheng sa maina sa se/di
3. Se kaya maina a batho.

Popego ya Puo

Buisa dipolelo tsa sekao.

Elatlhoko gore karolo e e thaletsweng e fetola bokao jang.

Nkoko o bopa nkgo.

Nkoko o bopa dinkgo

Popego ya Puo

Kopololela dipolelo mo bukeng ya go kwalela ya gago.

Fetola mafoko a a thaletsweng go supa gore ke batho *ba ba fetang ale mongwe*.

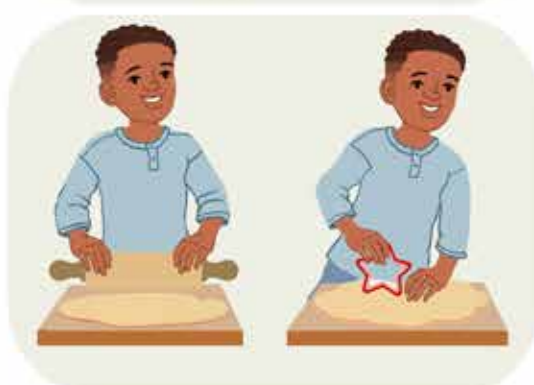
1. Ba rekisa boboa ba nku.
2. Malome o bopa nkgo.
3. Botlhole bo bolaya nta.
4. Bana ba bona nko ya kubu.
5. Ba ja nku.

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Nkoko o itshasitse ka letsopa mo dinkong. Ke letsopa la go bopa dinkgo. Dinkgo tsa letsopa di a kgatlha.

Thitokgang: **Re ithuta dilo tse dintšhwa**

Thelelo

Dirisa matshwao a puo go go thusa go buisa ka thelelo.

Fa o bona khutlo, emisa.	.
Fa o bona phegelwana, goga mowa.	,
Fa o bona letshwao la potso, fetola modumo wa lentswe.	?
Fa o bona letshwao la kgagamalo, fetola modumo wa lentswe go supa maikutlo.	!
Fa o bona letshwao le ditsejwana, fetola lentswe go etsa motho yo o buang.	"..."

Thelelo

Refosanang go buisa dipolelo.
Elatlhoko matshwao a puo.

1. Go na le dinku, dinkgo, dikubu le dikwena .
2. Morago ga nako e telele, dinku tsa ga rre di atile.
3. Thiba dinku tseo!
4. O batla go reka eng monongwaga?
5. Malome a re, "Dikubu di ntshitse dinko mo metsing."
6. "A malome o tla leleka dikubu?" Pitso a botsa.
7. "Ke tshaba dikubu," ga rialo Tiro. "Fela ke itumelela go di bogela fa di thuma."

Go kgaoganya lefoko le le kwadilweng ka dikarolo

Kopololela dipolelo mo bukeng ya go kwalela ya gago.
Tsenya matshwapuo a a tlhokegang.

1. bana ba batla dibuka dipene le dikgetsana
2. ke mang a robileng pene
3. dineo a re ke tla bona kamoso
4. bona jaaka ban ba taboga
5. morago ga nako pule o ne a kgona go thuma

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Sekirini se sennye

Lesedi o ne a nna mo motseng o monnye kwa Kuruman. O ne a se na khomputara. Sekolo sa gagwe le sona se ne se se na dikhomputara. Fela Lesedi o ne a batla go ithuta. O ne a batla go itse go tlanga khomputara. O ne a batla go dira dipatlisiso mo inthaneteng.

Ka letsatsi le lengwe, ke tla dirisa khomputara e kgolo,” a bolelela nokoagwe. Mma Ditshopo a nyenya. “O botlhale, Lesedi. O ka ithuta sengwe le sengwe,” nokoagwe a rialo.

Ma Ditshopo o ne a na le mogala o monnye wa segompiano. Maitsiboa mangwe le mangwe, o ne a letla Lesedi go dirisa mogala. Lesedi o ne a bula YouTube. O ne a batla dividio tse di buang ka dikhomputara.

Sekirini se ne se le sennye thata, fela Lesedi o ne a lebelela fa gaufi. O ne a lebelela vidio ka go tshuma khomputara le go e tima. Vidio e ne e bontsha konopo e kgolo e e nang le sediko le mothalo. “Tobetsa fano go simolola,” monna mo viding a rialo.

Gape o ne a lebelela dividio ka khiiboto. O ne a ithuta gore ditlhaka di fa kae. O ne a se na khiiboto ya nnete, ka jalo o ne a e thala mo lenathwaneng la pampiri.

Lesedi o ne a ikatisa a dirisa khiiboto ya pampiri ya gagwe bosigo bongwe le bongwe. O ne a tlanga menwana ya gagwe mo ditlhakeng mme a buela medumo kwa godimo.

Kgang e no e tla tswelela mo bekeng e e latelang.

Go tlhaloganya

Kwalang dikarabo ka mo dibukeng tsa lona tsa go kwalela:

1. **Lesedi o ne a nna kwa kae?**
 - a. Kwa toropong e kgolo
 - b. Gaufi le Kuruman
 - c. Kwa Pakistan
2. **Lesedi o ne a dirisa eng go lebelela dividio tsa YouTube?**
 - a. Thelevišene e kgolo
 - b. Mogala wa ga nokoagwe wa segompiono
 - c. Khomputara
3. **Lesedi o ithutile jang ditlhaka tsa khiiboto?**
 - a. O rekile khiiboto
 - b. O kopile morutabana wa gagwe
 - c. O thadile khiiboto mo lenathwaneng la pampiri

Mokwalo

Kopolela mo bukeng ya go kwalela ya gago.

*Re ka ithuta go le gontsi mo
batsading ba rona.*

*Re ka ithuta mo inthaneteng
le mo dibukeng.*

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Tshiamo o ithuta go tlhatlhanya

Tshiamo o tsogile phakela go buisa buka ya gagwe kwa ntle. Ka tshoganyetso, o ne a utlwa modumo wa kopelo e e kwa tlase o tswa go baagisani. O ne a emelela mo setilong sa gagwe mme a okomela ka legora la tshingwana. Baagisane ba gagwe, Rre le mme Kapoor, ba ne ba ntse mo bojannyeng ba tswaletse matlho.

‘Ba dira eng?’ Tshiamo a ipotsa.

Ka nako ya dijotshegare, Tshiamo a bona tsala ya gagwe Geeta. “Ke bone batsadi ba gago ba ntse mo bojannyeng mosong ono,” Tshiamo a rialo. “Goreng ba ne ba dira seo?” a botsa.

Geeta a nyenya. “Se bidiwa go tlhatlhanya! O tlhatlhanya gore o ritibale le go fodisa tlhogo.”

Motshegareng oo, Tshiamo a leka go dira jalo ka kwa morago ga ntlo ya gaabo. A fapanya maoto a gagwe mme a dira modumo wa mmmino o o kwa tlase mme a se ka a ikutlwa a ritibetse.

Letsatsi le le latelang, o ne a bolelela Geeta gore ga go a kgonega. Geeta a tshega. “Ga o a dira sentle! Ke go bone ka legora.”

Tshiamo le ena a tshega. Morago ga sekolo, a ya kwa gaabo Geeta. Geeta le rraagwe Rre Kapoor, ba isa Tshiamo kwa morago ga ntlo. Ba mmontsha gore a nne jang. a beye matsogo a gagwe fa kae le gore a hemele kwa boteng jang.

‘Tswala matlho a gago mme o akanye ka khemo ya gago,’ Geeta a rialo. Tshiamo a leka, fela a nna a ntse a akanya ka tirogae ya dipalo le se mmaagwe a se apeileng sa dilalelo. “A o ikutlwa o ritibetse?” Rre Kapoor a botsa. “Ga ke itse fa nka kgona go dira seno,” Tshiamo a rialo.

“O tshwanetse go ikatisa,” Geeta a rialo ka bonolo. “Tlaya gape ka moso mme re tla ikatisa mmogo.” Tshiamo o ne a boela mme a nna a ntse a leka.

Go tlhaloganya

Kwalang dikarabo ka mo dibukeng tsa lona tsa go kwalela:

1. **Ke eng se Tshiamo a se boneng ka legora?**
Tshiamo o bone...
2. **Ba ga Kapoor ba ne ba dira eng?**
Ba ga Kapoor ba ne ba...
3. **Tshiamo o ne a akanya ka eng fa a ne a leka go tlhatlhanya?**
Tshiamo o ne a akanya ka... le...
4. **O dira eng fa o batla go ikutlwa o ritibetse?**
Fa ke batla go ikutlwa ke ritibetse ke, ke...

Buisa bokhutlo ba kgannyana jo bo farologaneng.

Tshiamo o ne a boela kwa gae a hutsafetse. “Ga ke kgone go ritibala,” a bolelela mmaagwe. “Ke akanya dilo di le dintsi.”

Mmaagwe a nyeba. “Fa ke anega diaparo, ke akanya fela ka ga phefo le letsatsi. Ke nako ya me ya go ritibala.”

Mo mosong o o latelang, Tshiamo a nna kwa ntle a buisa buka. Fa a utlwa molodi wa dinonyane, a ikutlwa a ritibala.

Morago Tshiamo a bona Geeta. “Dumela Geeta,” ga rialo Tshiamo. “Ke lemogile mokgwa wa me wa go ritibala. Ke nna kwa ntle ke bo ke buisa buka. A go siame?”

“Ee, go siame,” ga rialo Geeta, “O ka dirisa mokgwa mongwe le mongwe wa go ritibala.”

Buisanang ka ga bokhutlo jo bo farologaneng.

1. O rata bokhutlo bofe ba kgannyana?
2. Goreng?
3. A o ka akanya ka ga bokhutlo jo bongwe ba kgannyana?

Popego ya polelo

Fetolela dipolelo tseno mo pakeng e e tlang:

Gakologelwa gore fa re fetolela polelo mo pakeng e e tlang re:

- Oketsa ka lefoko 'tla'
- Seno se kaya gore tiragalo ga e ise e direge.

1. Kopololela dipolelo mo bukeng ya go kwalela ya gago:

Thato o ja borotho le botoro.

2. Thalela lediri:

Thato o ja borotho le botoro.

3. Kwala 'tla fa pele ga lediri.

o tla ja

4. Kwala polelo mo pakeng e e tlang

Thato o tla ja borotho le botoro.

5. Boeletsa dikgato tseno mo dipolelong tseno:

- a. Basimane ba raga bolo.
- b. Mme o baka kuku.
- c. Neo o buisa buka.

Popego ya polelo

Baakanya dipolelo tseno tsa paka e e tlang:

1. Di kopololele ka mo bukeng ya go kwalela.

banna ntlo ba tla aga

2. Batla mme o thalele

banna ntlo ba tla aga

3. Batla o sekeletse lediri

banna ntlo ba tla aga

4. Batla o tshase ka mmala

banna ntlo ba tla aga

5. Kwala polelo jaana

banna ba tla aga ntlo

6. Tsenya matshwao a puo:

Banna ba tla agantlo.

7. Boeletsa dikgato tseno mo dipolelong:

- a. bana opela ba tla
- b. katse taboga e tla
- c. neo setshwantsho taka o tla

Popego ya polelo

Fetolela dipolelo go paka e e tlang.

1. Nkoko o bopa nkgo.
2. Bana ba a bina.
3. Katse e leleka peba.
4. Moruti o a rera.
5. Mme o apaya bogobe.

Popego ya polelo

Baakanya dipolelo tseno tsa paka e e tlang:

1. pule opela o tla
2. Bana bina ba tla
3. rre robala o tla
4. basimane disa ba tla
5. noka tlala e tla

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Go ithuta go thuma

Mo bekeng e e tlang Thato o tla ithuta go thuma. O tla dirisa letamo la go thuma le le kwa sekolong sa gagwe. Mokatisi wa go thuma o tla mo katisa. “Se boife Thato, ke tla bo ke na le wena ka dinako tsotlhe.” garialo mokatisi.

Kwa tshimologong, Thato o ne a tshaba go tsena mo metsing. O ne a akanya gore o tla nwela. Fela o ne a gakologelwa gore mokatisi wa gagwe o tla mo thusa. Mokatisi o tla nna gaufi le ena.

Kanelokgang ya Maitlhamelo

Popego ya polelo

Fetolela dipolelo go paka e e tlang.

1. Lerato o taka setshwantsho.
2. Pule o jala dinawa.
3. Mosetsana o a bina.
4. bana ba a opela.
5. Basimane ba ithuta pina.

Popego ya polelo

Baakanya dipolelo tseno tsa paka e e tlang:

1. banna tau tsoma ba tla
2. mme malomo jala o tla
3. malome sejana reka o tla
4. mosimane dipodi disa o tla
5. batho dibini duela ba tla

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Moletlo wa mmينو

Mo kgweding e e tlang, go tla nna le moletlo wa mmينو. Didi o tla diragatsa mo moletlong. Ka ga jalo o a ikatisa. O tla dira ka natla. Mogokgo o tla laletsa batsadi go tla moletlong. Batsadi ba tla duela madi a go tsena mo moletlong. Madi ao a tla thusa bana go tokafatsa bokgoni ba bona.

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Go ithuta dilo tse dikgolo

Kgabagare, Lesedi o ne a batla go ithuta go le gontsi. O ne a dirisa mogala wa ga Mma Ditshopo go lebelela dividio ka ga diimeili. "Imeili ke lekwalo mo khomputareng," vidio ya tthalosa. Lesedi a lebelela gore o tlang jang aterese. O ne a ithuta go dirisa letshwao le lennye la @.

"E lebega jaaka katse e e ikgarileng," Lesedi a akanya ka monyebo. O ne a kwala aterese ya imeili ya maitirelo mo bukeng ya sekolo ya gagwe. Morago ga foo, o ne a lebelela dividio ka inthanete. O ne a bona ka moo batho ba dirisang noko ya go batla go bona tshedimosetso. O ne a lebelela gape vidio ya go tlang ditokomane. Vidio e ne e bontsha gore o ka dira jang mafoko a magolo, a a ntshofaditsweng le ka bophepa. O ne a kopisetsa dikgato tsa khomputara mo bukeng ya go kwalela ya gagwe.

Ka letsatsi le lengwe, morutabana wa gagwe, Rre Molefe, o ne a na le kgakgamatso. O ne a tla ka lepothopo ya gagwe kwa phaposeng. "Ke mang yo o itseng go tshuma seno?" Rre Molefe a botsa.

Bana ba bangwe ba ne ba didimetse. Ba ne ba bontsha ba tshogile. Lesedi o ne a emisa letsogo la gagwe. "Ke a itse, Morutabana," a rialo.

O ne a ya kwa pele. O ne a bona konopo ya go tshuma ka bonako mme a e gatelela. Sekirini se ne sa tshuma ka mmala wa legodimo.

Rre Molefe a nyenya. "O dirile sentle, Lesedi!" a rialo. Lesedi o ne a ikutlwa a le motlotlo. Dithuto tsa gagwe tsa mogala wa segompiano di dirile.

Go tihaloganya

Kwalang dikarabo ka mo dibukeng tsa lona tsa go kwalela:

1. **Ke phologolo efe e Lesedi a akanyang ka yona fa a bona letshwao la @?**
 - a. Noga
 - b. Seboko
 - c. Katse
2. **Ke eng se Rre Molefe a neng a se tlisa kwa sekolong ka letsatsi lengwe?**
 - a. lepothopo ya gagwe
 - b. Kgwele ya dinao
 - c. Ditšhipisi tse di babang
3. **Lesedi o ne a ikutlwa jang fa a tshuma khomputara?**
 - a. O ne a ikutlwa a tshogile
 - b. O ne a ikutlwa a hutsafetse
 - c. O ne a ikutlwa a le motlotlo

Mokwalo

Kopolela mo bukeng ya go kwalela ya gago.

Zane o bina mmino wa palei.

Morutabana wa gagwe, mme

Kotze, o a itumela.

Thelelo

Ba refosana go buisetsa kwa godimo:

Katherine Johnson ke mang?

Bosigo bongwe, Geeta le rraagwe ba ne ba lebile ngwedi. “Ke batla go ya kwa ngweding letsatsi lengwe,” Geeta a rialo. “Ke akanya gore o tshwanetse wa bo o batla go tshwana le Katherine Johnson,” ga bua rraagwe.

“Katherine Johnson ke mang?” Geeta a botsa. “Kwantle ga gagwe, ga go ope yo o neng a ka ya kwa ngweding,” rraagwe a araba.

Katherine Johnson e ne e le morutwana yo o botlhale thata. O simolotse sekolo se segolwane a le dingwaga di le 10. O ne a tsena yunivesithi fa a le dingwaga di le 14. Katherine o ne a le setswerere thata mo Dipalong. Baporofesa ba gagwe ba ne ba tshwanelwa ke go mo direla dithuto tse dintšhwa.

Geeta o ne a ise a akanye go ya sekolong se segolwane.

Katherine o ne a sa kgone go bona tiro e a neng a e batla morago ga yunivesithi. Go ne go le thata tota gore basadi ba Bantsho ba bone tiro e e ntseng jalo ka ntlha ya kgethololo.

“Kgethololo ke eng?” Ga botsa Geeta. “Ke fa batho ba sa tshwarwe sentle ka ntlha ya sengwe se se tshwanang le lotso lwa bone kgotsa bong jwa bone,” rraagwe a rialo.

Geeta a gakologelwa fa Malcolm a ne a re ga a kgone go dira Dipalo ka gore ke mosetsana. Go ne go utlwala go le bosula.

Fa Katherine a ne a simolola go dira kwa NASA la ntlha, banna ba dirile jalo mo go Katherine. O ne a tshwanelwa ke go bolelela batho gantsi gore o itse tiro ya gagwe.

Kwa bofelong ba ne ba mo kopa gore a nne le seabe fa ba na le dikopano. Katherine o ne a thusa go rulaganya tsela ya leeto la ntlha go ya kwa ngweding.

“Ke akanya gore Katherine o ne a tla batla gore a ithute Dipalo go na le go ya kwa Ngweding!” Rraagwe Geeta a rialo.

Go tlhaloganya

Kwalang dikarabo ka mo dibukeng tsa lona tsa go kwalela:

1. **Geeta o ne a batla go ya kae letsatsi lengwe?**
Geeta o ne a batla go ya kwa... letsatsi lengwe.
2. **Ke mang yo o neng a re Geeta ga a kgone go dira Dipalo?**
... o rile Geeta ga a kgone go dira Dipalo.
3. **Katherine Johnson o ne a dira kwa kae?**
Katherine Johnson o ne a dira kwa...
4. **O akanya gore go ne go tla nna jang go ya kwa Ngweding?**
Ke akanya gore go ka nna...

Buisa bokhutlo ba kgannyana jo bo farologaneng.

Mo go oketsegileng ka ga Katherine: Ralefaufau ebong John Glenn o ne a tla tsaya loeto la lefaufau go dikologa lefatshe. Khomputara e ne e tla rulaganya loeto lwa gagwe, fela o ne a sa e tshepe.

“Kopa Katherine go netefatsa dipalopalo,” a rialo. “Fa a ka re di siame, ke tla tsaya loeto.”

Dipalo tsa ga Katherine di ne di nepagetse, loeto lo ne lwa atlega!

Fa Katherine a le dingwaga di le 97, moporesidente o ne a mo naya mokgelo o o kgethegileng. Go ne ga dirwa le filimi e e bidiwang Hidden Figures, ka ga gagwe. Katherine o ne a tshela dingwaga di le 101.

Buisanang ka ga bokhutlo jo bo farologaneng.

1. O rata bokhutlo bofe ba kgannyana?
2. Goreng?
3. A o ka akanya ka ga bokhutlo jo bongwe ba kgannyana?

**Copyright © 2026 National Educational
Collaboration Trust (NECT)**

This work is licensed under a **Creative Commons
Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0
International License (CC BY-NC-ND 4.0)**.

Additional permissions beyond the scope of this license
may be available. For further information, please
contact the publisher at **materials@nect.org.za**.

First edition, 2026

